

СЛОВО ПРОСВІТИ

ГАЗЕТА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ГРУДЕНЬ, 4.12 (30) 1996 РОКУ

**ПОПРОСИ МИКОЛУ
І ВІН СКАЖЕ СПАСУ**

... і приходить той день, коли, незалежно від віку і ваготи життєвих випробувань, зводимо очі до Нього — Заступника у всіх бідах і нещастях, у вигнанні й хворобі, у світлих бажаннях і добрих

справах, у ратному і хліборобському труді — і молимо про те, аби відчути Його лагідний погляд і помічну руку... Бо хто Миколая любить і просить, тому Він завжди помагає...

П'ЯТИЙ З'ЇЗД «ПРОСВІТИ»: ПІД ЗНАКОМ ЄДНОСТІ

У житті кожної держави є, напевне, організація, котра кръв втілює найсоковищні надії і сподівання її народу на кращу долю, заощаджуючи для себе натомість єдиний капітал – непроминущу довіру й відчіність цього таки народу. У долі України такою організацією є уже 128 років «Просвіта», днем народження якої числиється 8 грудня 1868 року. Кръв гоніння, чужоземні утиси і заборони – через Товариство української мови імені Тараса Шевченка – відродилася «Просвіта» в новочасі зорі відновлення української державності, ставши іскрою, що спопеліла темряву комуністичної ночі.

Із лона «Просвіти» виокремились більшість нових демократичних організацій, партій, які так і не змогли осягти масштабів Товариства й зробленого ним внутрішньої чвари розчленили ці і так нечисленні політичні угрупування леді не до карликів розмірів. Просвітянам же удалось уникнути такої долі прийти до свого V з'їзду згуртованими й об'єднаними задля здобуття спільної мети: побудови не на словах, а на ділі незалежної Самостійної Соборної Української Держави, в якій українці відчували б себе повноправними господарями, українським народом, а не зденационалізованим народом України.

Просвітянський форум, що дуже символично, відбувся у переддніє вікіномії дати – п'ятої річниці Референдуму, який підтвердив всенародним волевіянням Акт про самостійність Української держави і пройшов під знаком єдності й взаємопорозуміння.

Отже, 30 листопада 1996 року відбулося засідання клубу Кабінету Міністрів, діл. № 17 та 18/207 V з'їзу прибуло 204 делегати від усіх областей України та 82 представники державних органів, громадських організацій і партій. До речі! нагадати, що «Просвіта» сьогодні – це 25 обласних, Кримська з 15 провідними, Себас-тіпольська міська організація, які об'єднують 447 районних та міських, 14364 первинні осередки. Загальна кількість індивідуальних членів – 650 тисяч, колективних – понад 500 тисяч.

37 делегатів (18 відсотків) представляли на з'їзді політичну паліту «Просвіти», серед них – 19 членів Народного Руху України, 6 – від УРП, 5 – від КУНу, 3 – від ДемПУ та інші.

«Ми, просвітяни кінця ХХ століття, – відзначив у звіті доповіді Голова Товариства Павло Мовчан, – мусимо усвідомити становище української нації в постійно змінюваному світі, бачити її перспективу, її спроможність відновити свій власний шлях розвитку».

Становище ж української нації на своїй землі, після століть духовної руїни й чужої займанщини, катастрофично. Підступний ворог своєю вантажною лукавістю завдав майже смертельний удар у саме сонячне сплетіння народу, сягнувші на найсвятіше – його мову. Без неї ми приреченіти шляхами чужими, з тавром раба. Гіантські зусилі довелося до класи останнім часом просвітянам України, аби в Основному Законі уже незалежної держави було записано однозначно: Державною мовою в Україні є українська! (Стаття 10 Конституції України). Але жорстока реальність нашого сьогодення така, що шлях від проголошення до втілення усієї тернами чужого лукавства, й подолати його, цей шлях, – завдання неплегке. Аби наблизити той світливий час, і зібралися просвітяни на свій з'їзд оглянувшись назад, на зроблене, проаналізувати упущення й помилки, окреслити завдання завтрашнього дня. Лише єдиним фронтом усіх національно-демократичних сил, – і це було лейтмотивом з'їзду, – зумімо відстояти українське в Україні, що його засягають потопати вчорашні московські зверхи та їх лакузи – «малоросі», яких ще чимало у нашій Вічизні.

Благословив на плідну працю просвітянський з'їзд Святіший Філарет, Патріарх Київський і Всеї Русі-України.

Активну участь просвітян у процесах державотворення високо оцінив Президент України Леонід Кучма, привітання його нагоди відкриття V з'їзду «Просвіти» зачитав керівник служби Президента з гуманітарної політики Василь Кремінь. Сам глава держави не уникає діалогу з Товариством, висловлює інтерес до порушень.

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

Делегатам і гостям
П'ятого з'їзду Всеукраїнського товариства
«Просвіта» імені Тараса Шевченка

Шановні друзі!

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка посідає важливе місце в процесі загальнонаціонального духовного відродження. Просвітяні завжди опікувалися духовним та моральним здоров'ям нації, були провідниками ідей української державності, віковічних цінностей народу, доклали неабияких зусиль, щоб Україна стала незалежною, демократичною державою.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Вірю, що ви й надалі вестимете широку роз'яснювальну, просвітянську роботу в суспільстві в ім'я утвердження національних світоглядних цінностей, скеровуватимете людей у творче русло конструктивних змін, поступу і консолідації суспільства.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьогоднішній з'їзд просвітян відбувається у відповідальний час української історії, у період державницького утвердження та економічних реформ, спрямованих на поступ до цивілізованого, гуманного суспільства, в якому будуть однаково цінуватися і народна духовна спадщина, і новітні культурні надбання.

Сьог

Високоповажні делегати і гості П'ятого з'їзду Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка!

Без ложної патетики і зайного пафосу можу відзначити, що ми – учасники ідвів особи національної історії, трирічний період якої є чи не наївнішими в долі незалежної України. Не є перебільшенням визнати цей відтінок періодом випробувань на національну зрілість і мужність.

Напевне, простіше виявляти всі ці високі моральні якості у відкритому герці, у відкритій боротьбі, коли ворога розпізнаєш в обличчя і бачиш реальну межу, за якою ви стоїть. Ворог же наш багатоголовий, многоголосий, розмитий в рисах, але всюди сущий і послідовний: він не лише принципово, а й категорично не хоче України. Тієї України, що нам болить, України, під національним прапором якої може провадитись жорстока антиукраїнська політика на місцях.

У переддень 5-ї річниці проведення Всеукраїнського референдуму ми можемо і мусимо визнати з усією відвертістю, що образ тієї України, яку ми плекали впродовж свого життя і за яку наклали головами наші духовні провідники, наші праціуни і батьки, тієї України, що могла б стати впорівнем з іншими європейськими державами, – розмитий соціальними негараздами, з чим можна частково змирятися, викривлений українобством багатьох чиновників, україненависництвом «п'ятої колонії» в державних структурах, провокативистю і шовіністичію чадністю комуністів, роз'їдений агентами московських спецрозвідок і за- проданством все того ж невмирущого персонажа нашої історії – хохла, що заспілений зненавистю до свого ж брато- українця, або ж вічною претензією до Всевишнього, чого цей «брать» на відноті й не закінчаний ще й досі багнюкою...

Сумний час... Але за значущістю, – наголошу ще раз, – він є чи не найївнішими, бо які підвалини нині покладуться усім свідомим українством, такою і буде Україна. І цей час вимагає не лише бурхливих маніфестацій, заяв, звернень, а впертої протидії, переимання ініціатив, відстоювання національних пріоритетів, ірештою, виборювання місць на всіх рівнях у владних структурах.

Люди нас переконували, що ЕС, реформовані об'єктивними законами, є їого ж прогресивними. Запровадити цинок – і все стане на свої місця. І тільки з плинном часу ми побачили, що економіка щільно пов'язана з чиновником, в його безпосередній національній, історичній, психологічній та соціальній конкретіці. Тільки тепер верхи починають усвідомлювати те, що ми знали напевне, що в кожній країні економіка має свою специфіку та філософію. Так довго очікувана і необхідна національна воля, ідеологічна незалежність від компесії обернулися великою економічною та духовною депресією, соціальною катастрофою та демографічним ступором.

Ми побачили, що національна свідомість у більшості людей вже атрофована, у певної ж частині вона має захисний характер (синдром резервації), а в деяко – показово – викличний.

Деякими «супердемократами», представниками так званої політичної еліти ця самосвідомість витрактовується як атавізм, і чим швидше ми позбудемось цього, тим швидше станемо щасливими і заможними. Мало хто дбає про всеагальне почуття патріотизму, яке починається мусить з реанімації національного почуття, з сумлінності сім'янина, працівника та громадянина.

Ми, українці, відчуваємо шкірою, що нашу традиційну психологію, яка уціпла після стількох найтіжчих випробувань, хотіть знову перемолоти, перетрощити, пересипати на чужих ідеологічних решетах. Замість компесії до нас прийшла і залила тотальна пропаганда соціальних та естетичних категорій, уявлень, які не властиві нам, а то й просто згубні для нас.

Українці мають свою культуру з своїми моральними та естетичними засадами, свою ієрархію цінностей, яких дехто рекомендує нам позбутися, як атавізму.

НАША ІДЕЯ – УКРАЇНА

Звітна доповідь на V з'їзді Всеукраїнського товариства «Просвіта» Павла МОВЧАНА

Світогляд наших людей сьогодні не формується, а деформується на рівні підсвідомості через рекламу, бойовики, нові життєві стандарти, нові моральні критерії, дух не просвітлюється, а закаламується різними трілерами, веселінами, що прищеплюють цинізм, тваринну агресивність та свавілля. Засоби масової інформації формують образ цинічного переможця, нав'язують той триб життя, який може викликати одні рефлекси. Той тонкий шар інтелігенції, завдячуєчи якій, власне, і зберігалася нація, шар просвітіння, що складається з вчительів, краєзнавців, музеїв, працівників, лікарів, викладачів вузів, позбавлені тепер і голосу, і впливу. Флюл цинізму і розпусної вседозволеності, всвідання випалює озонний шар, оберіг духовного клімату народу. Цей шлях нас до храму не приведе. Запропоновані Заходом принципи олігархічної життєдіяльності для нас є неприйнятними. Ось чому ностальгія за «світлим минулым» огортає навіть тих, хто активно протидіє тоталітаризму.

Нам напевне потрібна та суспільно-політична модель, яка б відповідала органічно природним, життєвим потребам нації, сутинно-моральному складу нашому і сприяла б розвитку наших творчих началь. Будь-яке спіле калькування чи запозичення чужих ідеологічних кліш з притиском на слові «демократія» обертається для нас відсвідованістю і новою нечуваною хвилюючою зросійщення.

Україні потрібна своя ідеологія, в якій будь-які спіле калькування чи запозичення чужих ідеологічних кліш з притиском на слові «демократія» обертається для нас відсвідованістю і новою нечуваною хвилюючою зросійщення.

Ідеологічна наша домінанта визначалася століттями і ґрунтуються вона на високих національних цінностях, що вирізняли нашу націю з-поміж всіх інших і поширювались на величезних наших національних обирах від Засіяння до Кавказу. Наша національна свідомість формувалася на філософії, історії, на релігійній зорієнтованості на неодмінне воскресіння.

Українці, на мій погляд, найменш передніх ієрархічно проблемою кінця світу, і це надає наші національні думці особливого забарвлення. Адже наши національні цінності неперехідні, тому й історія наша – не лише боротьба за своє місце в світі, а й постійне змагання вічних національних варгостей з минулим часом. Це є постійною боротьбою, почата трагічною, впродовж чи не всього історичного відтінку. І нам це необхідно усвідомити. Тимчасове, сатанинське прагнення взяти гору над вічним і неперехідним, яким є і наші пісні, і наш мелодії, і наші національні архітектурні форми, і наші думи, і наші моральні родові принципи, і наша мова. Тут аrena боротьби окреслена не лише колом «Україна – Росія», – духовний наш материк став ареною боротьби Добра зі Злом. І ми є не лише свідками цього герцю, а й його учасники.

Я зумисне змінюю масштаб проблеми, аби ми не спростували її і не зводили лише до мовного питання, яке, зрозуміла річ, є найважливішим. Але дозвольте мені запитати, чому при фактичній розв'язці цього питання, наприклад, у Львівській області ми маємо неївні загальну картину? Тому, що атака проти України ведеться фронтально не лише північним сусідом. В дію вступили страшні механізми національного зносіння на вищих ієрархічних рівнях. І я не маю права, розуміючи це, відбуватися лише бі-полярними схемами: ми – російни, демократи – комуністи, УПЦ МП Сабода – чи УПЦ КП – Фларета...

Ми, просвітні кінця ХХ ст., мусимо усвідомити становище української нації в постінозмінованому світі, бачити її пер-

спективу, її спроможність віднайти свій власний шлях розвитку. Придивіться уважніше до тих цінностей, що валом валить з омрягого вільного Заходу: епдемії дискотек, реклами порнографії, піксизи року. То з чим інтегруватись на Заході, з якою культурою? Масовою?

Чи потрібна наша власна продукція (аудіо, відео, книжкова, кіно, театральна, музична) на міжнародних ринках? Чи допустять її туди? Не риторика це, як і далеко не риторичним є запитання, а чому власне ми не маємо свого внутрішнього ринку означених, умовно кажучи, товарів?! Чому те, що нині купується нашими людьми за наші гроші, не є українським?! Без чіткої державної політики патерналізму ми приречені на скніння, на культурну резервацію, яка, відверто кажучи, вже окреслилась по всіх напрямках. До того ж, впродовж останніх двох-трьох років культывується провінціалізм та обскурантизм, що нас відкидає в гетто.

Все це і стало гальмом в інтенсивному процесі самоідентифікації, що починається рівно п'ять років тому, коли додому почали повернутися звідусуди генерали, офіцери, вчені, музиканти, педагоги. Із Сибіру далеких, і з Сахаліну та Шпіцбергенів.

А які зустрічала рідна домівка, ліпше не згадувати. Натомість минуле керівництво держави із захватом вітало повернення і німців, і татар, і..., а тепер пливуть до нас «братья» – курди, араби, пакистанці, афганці, в'єтнамці... Бракує тільки братів з островів, відкритих Міклюх-Маклаєм... При таких «щільних» кордонах збоку нашого найстаршого брата, що скуповує на Півдні України землі, невзабарі вони будуть.

Тому я запитую – не лише вас, – чи можливий державний поступ при таких підходах як до культурної політики, так і до національної? Без процесу, – до того ж інтенсивного! – самоідентифікації, без оточження, без цієї самовідповідності, самотожності власної сутності України не може бути. А чиновник, від якого тепер залежить багато чого, ідалі є російським чи зросійщеним інтернаціоналістом, а не національно відданим трудівником. І цю ситуацію, цю атмосферу мусимо змінити, всім українським миром, силами «Просвіти» у кожному краї, у кожному місті.

Не можу не окреслити ще одного важливого чинника, який суттєво впливає на нашу просвітницьку роботу. Це комерціалізація культури. Грандіозна інфраструктура культурного бізнесу проникає все глибше і глибше в національне середовище, розпалиє попит, спокушує і спустрошує. Лише російські «поп-зірки» вивозять з України 50 млн. доларів щороку. Так звана ринкова цивілізація нам нав'язується через електронні засоби масової інформації, через газети, радіо, реклами. Ця так звана цивілізація діє всупереч національним традиціям, національній культурі і є немовби надієвідчіною. Її небезпека полягає в тому, що вона ніде і ніким відверто не постулюється, не зводиться до однієї якої формули на зразок комуністичної. Її сатанинська суть полягає в тому, що вона проникає звідси: в побут, в освіту, в життєвий стиль. І це все на тлі широкої русифікації, адже ця ринково-споживацька ідеологія, яка, як і комуністична, є аморальною, безбожною і в Україні реалізується через чужинецькі російські слова.

І ось за цих умов ми, просвітні, маємо працювати, протидіяти, боротися. Що ми зробили за таких умов, як ми діяли в цій нештатній ситуації, в якій ще не була Україна? Маючи незалежність, усі атрибути державності – від кордонів до державних нагород, ми найгостріше віднули втрату позицій у найважливішому і найсвятішому – в мовній проблематиці. Мені найменше хотілося б сьогодні вдаватися до огульного критиканства, до хули і пасквілянства. У переддень 1 грудня, коли український народ в «єдиному пориві», як висловився Президент,

«ствердив свою непохитну волю мати свою державу». Державу... Маємо. Але для того, щоб вона стала своєю, потрібно передовсім нам кількісно зрості до критичної маси, щоб з нами рахувалися як з дійсною політичною силою. І маємо таку можливість, маємо усі передумови стати цією силою. З прийняттям Конституції ми переходимо зі стану підготовчого до активно-чинного. Я глибоко переконаний в цьому. Враховуючи всі вищезазначені проблеми, чинники, ми повинні зрозуміти, що стара схема, за якою ми діяли, – це вчорашній день. Нова специфіка вимагає нових підходів і нових програм. Але про це згодом.

Підб'ємо логічний підсумок в діяльності «Просвіти» за попередні три роки, які, хотілося б вірити, були найтакими в житті України. Мені хотілось б уникнути шаблонного підходу в звітності, але змушений вдаватися до статистики. А вона свідчить про те, що Всеукраїнське товариство «Просвіти» ім. Тараса Шевченка на сьогодні має 25 обласних, Кримську з її дев'ятьма підрозділами та Севастопольську міську організації, які об'єднують 447 районних та міських, 14 364 первинних осередків. Загальна кількість індивідуальних членів 650 тисяч, колективних понад 500 тисяч, а серед них Херсонський комбайнний завод, Запорізьке акціонерне об'єднання «Мотор-Січ», Дніпропетровський завод імені Петровського, наукові заклади, відомства, підприємства, навчальні заклади, військові частини... В кожному обласному об'єднанні та м. Севастополі працює на постійній роботі в середньому 2–3 штатні одиниці, що складає, разом з працівниками Секретаріату Центрального Правління, 84 штатні одиниці.

Організаційна робота спрямовувалася на розширення мережі просвітницьких осередків, створення культурних і бібліотечних та видавничих центрів, випуску просвітницьких газет та журналів у кожному обласному центрі. За звітний період кількість наших газетних видань збільшилася до 14. Окремо хочу відзначити «Сіверщину», «Просвіту», «Січеславський край», «Кримський вісник», «Дзвін Севастополя», «Слов'яно», «Ніжинську Просвіту», «Наше слово», журнали «Людина і світ», «Вус», «Степ», «Слобожанський край», «Щедрик», «Пісанка». Із загальним тиражем – 200 тисяч примірників, чого до плачу мало і чому причиною є відсутність підтримки державою цих по-справжньому державницьких видань.

Втілюється у життя ідея нашого минулого з'їзду: створення власної телерадіокомпанії «Просвіта». Телестудія обладнана сучасною комп'ютерною технікою, але за браком монтажної лінійки поки що продукує фільми

Клименка, так і зусиллями авторів сценарію, серед яких Іван Михайлович Дзюба та Ваш покірний слуга. Придбавши відповідні частоти, мæмо намір вже в цьому році посплати в ефір свої перші радійні позиви. Розуміючи, яке важливе значення в нашому житті мають економічні та правові питання, ми створили свій центр «Реформи і право», де зусиллями двох ентузіастів Свояченка (батька і сина) видаються фундаментальні збірники нормативних документів для наїшшого розповсюдження серед широких верств населення.

Створений аудіо-відеоцентр «Рідний край» розгорнув свою діяльність з випуску циклу аудіокасет, до запису яких допутилася не лише автор і втілювач ідеї Ірина Клименко, але й країні кінські актори, звукорежисери, композитори, і тепер «Просвіта» може запропонувати дітям озвучену крацу дитячу українську класичну літературу.

Вже стало звичним пов'язувати ім'я завідуючої відділом культури ЦП Еліми Бортнічук з масовими фольклорними фестивалями, демонструванням автентичних народних обрядів із заполученням колективів з різних регіонів України в «Золотих воротах» чи Будинку вчителя, з виставками країнських художників у Києві. Особливою гордістю нашою є виставка історичного одягу Л. Семикині та інших просвітянських свят і вечорів, які збирають масову столичну аудиторію, транслюються по радіо і телебаченню. На жаль, через брак коштів, через нашу бдільність ми нікак не можемо налагодити обмінні виставки, вистави, піресувні вернісажі «Просвіти», які в столиці, і на місцях, в кожному обласному місті стали б маленькими бастіонами української культури, сутужкий стан якої вам добре відомий. Ось чому ми вирішили відкрити на Музейному, 8 свій маленький виставковий зал і театр малих форм «Стодола».

І тут я повинен сказати про те, чим дорікаю і собі, і присутнім у залі: ми не змогли налагодити на належному рівні обмін нашими удачами в роботі, часто не поспішаємо бодай оприлюднити через Центральне правління в Києві те, що робимо на місцях, надіслати інформацію в прес-центр «Просвіти», повідомити про видавничі плани. Що це — інертність, необ'язковість, байдужість? Чи надімр волі — адже кожне наше об'єднання, кожна первинна організація працюють за індивідуальними планами роботи, ЦП не зв'язує волі місцевих просвітінь, але мушу застерегти і від твоїх відокремленості, що веде до провінційності, хуторянства, а згодом і здрібліності робленого. Як засвідчує досвід, зокрема остання конференція у Запоріжжі, «кіївські десанти» за участю всієї Головної Ради збільшують питому вагу наших заходів, це сприяє авторитету обласних об'єднань «Просвіти». Но якщо на Заході спрацьовують традиції нашої майже 130-річної організації, народний пошанівок і здід-прадіда засвоєне розуміння, що буди просвітінином почесно, то на Півдні ці відчуття були витравлені, зневільовані, і лише тепер, за це наше недалеке минуле, вони відновлені наполегливою працею просвітін. Ми відзначаємо «Просвіті» Івано-Франківщини, Львівщини, Тернопільщини, Рівненщини за їх постійну допомогу колегам із південних і східних областей, за те, що вони є «постійною розчиною» для іншої роботи.

В «Просвіті» люди приходять не на один день, це робота на ціле життя, це доля — бути сьогодні просвітінином. Ось чому імена Романа Іваничука, Ніни Бічі, Степана Шулепи, Миколи Кульчинського, Володимира Заремби, Марії Олійник, Раїси Лук'янчук, Миколи Братана, Анатолія Журавського, Володимира Казбана, Богдана Головина, Івана Ющука, і на жаль, я не в змозі за браком часу назвати всю просвітінську плеяду, шанують не лише на місцях, їх знає вся українська Україна. Спасибі їм за повсякденну подвіжницьку роботу!

Так, просвітінин — це доля. Чи не тому наша організація встояла перед намаганнями розхитати, розколоти, розгннати її по маленьких регіональних закутках, відсунути від державотворчої роботи, від піднесення національної ідеї, від формулювання бойливих проблем України.

Ось чому ми приділяємо особливу увагу згаданню всеукраїнських науково-

во-практичних конференцій, назустріч найпримітніші з них: «Інформаційний простір і безпека України» (Київ), «Роль Слобожанщини в історії українського відродження» (Харків), «Українська національна ідея: минуле, сучасне, майбутнє» (Одеса), «Закарпаття в загальноукраїнському контексті ХХ ст.» (Ужгород). За їхніми підсумками здійснено цінні в науково-практичному значенні видання. До цього переліку ще варто додати конференції, проведенні Львівською «Просвітою», що дистали всеукраїнський розголос, «Державність української мови. Здобутки і втрати», «Український родовід», тернопільську конференцію з проблем «Молодої Просвіти», конференції у Сіверсько-Донецьку з питань гуманітаризації освіти та в Запоріжжі «Наслідки зросійщення мовна і демографічна ситуація Півдня України і Кубані».

Нам можуть дорігнути надмірною любов'ю до цієї форми просвітінської роботи, але про її перевагу свідчить та широка заангажованість наукової, освітянської, технічної інтелігенції з усіх регіонів України. Ми думали і говорили про велике і юні малими силами робили велику роботу. Не буде нескромним сказати сьогодні, що саме з подачі «Просвіти» в житті нашої молодої держави, в політичний колообіг увійшли порушені на цих семінарах і конференціях проблеми, привернули увагу до цих першочергових засад творення державної ідеології, включно зі створенням КУНу.

Центральне правління, його Секретаріат вели свою діяльність і в просвітінському, і в методично-організаційному напрямках: «Просвіта» щорічно проводить заходи загальнодержавного значення, а саме: Шевченківські дні, вшанування пам'яті героїв Крутів, українських гетьманів, видатних діячів науки і культури нашої держави.

Лекторами «Просвіти» прочитано тисячі лекцій. Постійно триває національно-просвітінська робота у військових частинах Збройних Сил України. Наші посланці, письменники, художні колективи, провідні діячі науки і культури України — часті гості воїнів. Надається допомога в оформленні військових світлиць, поповнення бібліотек, тощо, — дякуємо за це Житомирський, Хмельницький, Дніпропетровський, іншим крайовим організаціям.

Вперше на згаданому рівні можемо говорити про бібліотеки «Просвіти», які діють при всіх обласних та багатьох районних і міських об'єднаннях «Просвіти», — адже в ці часи, несприятливі для української книги, вони набувають особливого значення. Так, книга збірника «Просвіти» в Києві почала співпрацювати з Держбібліотекою для дітей та юнацтва, бібліотекою діаспори імені Ольжича, проводчики вечори, виставки, ведучі велику інформативну та організаційно-методичну роботу. Ми почини дбати про українського читача і, зокрема, про нашу молодь. Ось чому варто подбати про загальну систематизацію наших бібліотек, поновлення їх фондів, розширення читацького абонементу, обмін.

Увагу просвітін привернув зміст підготовленого у міністерських кабінетах і принятого у першому читанні Верховною Радою Закону України «Про видавничу справу та розповсюдження видавничої продукції». «Просвіта» звернулася до Президента з пропозицією негайно приняти Указ про захист українського книгодрукування, увільнити видавців української книги від податків на додану вартість та податку з прибутку. Маємо надію, що нас почнуть і такий Указ з'явиться. А поки-що величезними зусиллями обласних організацій просвітінська книга все-таки з'являється у Львові і Полтаві, Ужгороді і Чернігові, Кіровограді і Рівному, Дрогобичі і Житомирі, Луганську і Івано-Франківську. 9 найменувань з'явилось у видавничому центрі «Просвіти», зареєстрованому у квітні 1995 року, і серед них «Київська Русь: початки української державності» Раїси Іванченко, «Ментальність орді» Євгена Гуцала, дитячі видання «Мое рідне слово», «Любить Україну», «Як писати твір».

Мені здається, настав час об'єднати наші видавничі зусилля, принаймні варто подумати про зведеній видавничий план усіх просвітінських організацій України, зібрати інформацію про наші спільні можливості вийти на книжковий ринок і зробити це не

відкладаючи, скажімо, до наступного Львівського Форуму видавців України, який організовує видавчика спілка «Просвіта» спільно з Товариством у Львові.

Я вже говорив про те, що саме конструктивна робота просвітін з органами державної влади всіх рівнів, зокрема таких організацій, як Івано-Франківська (С. Шупела), Полтавська (М. Кульчинський), Дніпропетровська (В. Заремба), зробили наші діяння політичними, а імена — авторитетними.

Стиль роботи просвітін — діловий, наполегливий, проявляється у здійсненні конкретних завдань. Скажімо, Петро Антоненко та Василь Чепурний з Чернігова — це і видання газет, журналу, книг, активної пропаганди компартійної номенклатури, у антиукраїнських демаршах, відродження традицій, пошуку нових форм роботи. Професор Павло Чучка — це захист українських інтересів від зазихань на нашу державність так званих «русинів» у Закарпатті. Лауреат Шевченківської премії, відомий письменник Роман Іваничук — послідовний спадкоємець західних просвітін минулого, один з перших засновників нашого Товариства. Хочеться окремо сказати про Юрія Гнаткевича, депутата Верховної Ради України попереднього скликання (так само, як і Роман Іваничук), нині голову Київської обласної організації. Він конструктивно, по-діловому співпрацює зі структурами гуманітарного профілю на рівні міста, області, держави. Центральне правління «Просвіти», добре розуміючи, що упровадження в усі сфери суспільного життя статті 10 Конституції України необхідно починати з верхів, доручило Ю. Гнаткевичу розробити проект Концепції дерусифікації столиці України, який схвалено сприйняла громадськість міста.

На всіх рівнях наших організацій в цей час напруженої роботи знаходилися люди, — на жаль, не «вороги збоку», а, здавалося б, свої, що все нами роблене оцінюють тільки з точки зору «ви все робите не так, бо те, що ви робите — завжди не так». І хоч у «Просвіті» знайдеться край, з якого можна почати, — жодна ініціатива, добре починання не були відкинуті нами. Однак ніхто з цих «суперекспертів» чи «суперпатріотів» не долучився бодай до участі в якомусь вечорі, не кажучи вже про те, що вони скористалися можливістю організувати більш масштабні заходи. Ці прокуростувуючі кадри, яких ще можна назвати «блукаючими форвардами», бо, як правило, за ними пролягли спалені мости і спалені нерви керівництва у багатьох українських руках і партіях, прибивалися й до нашого берега. Як правило, у цій війні самолюбства і маленького гетьманату є завжди один потерпілій — справа. Колись психологи і соціологи ще напишуть свої дослідження про те, що вело цих людей і хто керує ними, але нині я поведу мову про речі ще приkrіші, які посягають і на честь, і на справу.

Як ви всі знаєте, програми діяльності «Просвіти» у 1996 році, так само, як і в попередні роки, мали мінімальну державну підтримку, яка повністю використовувалася на здійснення цих програм та допомогу діяльності обласних організацій. Ми не маємо значних спонсорських внесків, але відчліні і за допомогу, яку нам надавали «Брокбізнесбанк» на видання окремих номерів газети, фонд «Відродження» на проведення Всеукраїнської конференції, а також просвітін з Рочестера, які, завдяки Любомирові Лабі, зібрали кошти для придбання комп'ютера для Секретаріату та паперу для газети.

Взагалі ж не зазіхаємо на жертвеність нашої діаспори, як близької, так і далекої, але готуємо програму, як допомогти їм, бодай інформаційно, — йдеється про новоутворені громади «Просвіти» на теренах колишнього СРСР, зокрема, в Росії — 32 об'єднання.

Просвітінські громади українців існують у Польщі, Словаччині, Румунії, Болгарії, Хорватії, Франції, Англії, Аргентині, Бразилії, Парагваї, Чилі, Австралії, Канаді, США. Особливо хочемо подякувати Українському Народному Союзові (США), який допомагає нам книгами для книгохранин і яким ось уже п'ять років провадяться курси англійської мови.

У 1996 р. товариство «Просвіта» і УНС переорієнтували організацію курсів на

професійний рівень викладання за допомогою тільки професійних вчителів. Така програма скоротила кількість запрошення доброльців до 32, але підвищила рівень в 17 містах.

На базі наших курсів у Вінниці, Харкові, Бориславі, Львові та Києві створені постійнодіючі курси англійської мови та клуби.

У 1995–96 pp. за допомогою «Просвіти» були проведені курси англійської мови для 4-х груп депутатів Верховної Ради. Нині же ми пропонуємо нашим депутатам покращити своє знання перш за все української мови, запропоновано організувати курси української мови для працівників Кабінету Міністрів, Адміністрації Президента, працівників міністерств та посольств. І такі курси, мабуть, слід організувати при кожному осередку «Просвіти» для державних службовців усіх рівнів.

Добре було б, аби такі курси діяли спеціально для молоді. Взагалі молодь — це першочергова турбота «Просвіти», і це всі розуміють: налагодили співпрацю з молодіжними організаціями в Івано-Франківську, створено осередки «Молодої Просвіти» в навчальних закладах.

«Молода Просвіта» діє в Тернополі, Чернівцях, у Василькові Київської області, впритул підійшли до цього питання в Полтаві, де організували участь у міжнародному турнірі дитячої команди «Просвіта-баскет».

Ми не можемо залишитися без молоді, бо мусимо зіннатися, і так ледь не запізнилися. А тим часом російськізацийна масова культура найшли серед молодих українців широке коло прихильників. Так просвітін не повинні забувати про це поганість, бо повинна бути українська масова культура, зорієнтована на різні покоління. Як довели фестивалі «Червоні рути», ця робота варта часу. І не завадили б нам сьогодні українські «мільйонери», і пригодницька література, і все те, що так щедро спинулося до нас через вікні TV і запорошило очі мексикансько

українського юного читача». Ми втрачаемо, — скажу я, — не лише юного читача, а майбутніх громадян України, патріотів, ми втрачаемо українського глядача, українського слухача, втрачаемо все сьогодні майбутнє... Але продовжу цитату В. Нестанка: «І якщо негайно щось не робити, може бути пізно. Ми можемо втратити націю, народ»... Так, наші втрати вельми відчутні вже сьогодні, а завтра вони стануть просто вражаючими.

Бо що може бути ганебнішим і блюзінським, як викладання української історії, географії у вищих навчальних закладах російською мовою? Або видання української літератури у перекладах російською мовою? Або відкриття в українських школах паралельних класів з російською мовою навчання? Або ж у школах з українським статусом провадити набір до початкових класів з російською мовою навчання... В порівнянні з 1993 роком ми маємо жахливий відкат назад в системі освіти: ще в листопаді 1993 року була затверджена Президентом України національна програма «Освіта», головною метою якої було визначення стратегії розвитку освіти на найближчі роки та перспективу ХХІ століття, створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу нації. Але замість цього документа, затвердженого в червні 1994 року Всеукраїнською педагогічною ради, прийнято нову «Концепцію виховання...», від якої, за нашим аналізом, не хронічно україnofобією. На спільніх конференціях та «круглих столах» представники «Просвіти» вимагали, аби російська мова не входила до обов'язкового шкільного компоненту, а мусить бути у вибіковому, на одному рівні з іншими етносами, що віднесені до національних меншин. І це є принциповою нашою вимогою. Мова державна — вона і має бути державною...

Просвітяни брали найактивнішу участь у Конституційному процесі, — не можу і тут не виокремити особливу активність Ю. Гнаткевича, — особливо у зміні 10-ї статті, перша редакція якої фактично узаконювала російську мову як другу, державну. Під силовим тиском, і потрібно віддати належне твердості С. Хмари, який брав участь в узгоджувальній комісії, — ця стаття була прийнята в тій редакції, яку сформулювали саме «Просвіта» і активно її продовжили кількох місяців, використовуючи засоби масової інформації, впроваджувала в ідомісті багатьох депутатів. Конституція прийнята.

Але нас, просвітян, хвилює питання: чому послідовно ігнорується конституційне положення про державність української мови. Чому не виконуються вимоги навіть куцого, за висловом Ю. Мушкетика, «Закону про мови», чому ігнорується Державна програма про розвиток української мови? Чому як законодавча, так і виконавча та судова влади в Україні не заохочують, а всіляко стимують та обмежують проникнення української мови в усі сфери суспільного життя? Якщо на шостому році незалежності виходить лише З відстотки українських книжок і Україна фактично інвестує російським паперово-поліграфічну галузь, бо майже щотижня відкриваються нові газети в Україні — російські, послухайте тільки їх назви: «Бульвар», «Петровна», «Маски», «Янус», «Діабетік», «Баланс», «Приватизація», «Кряж», «Восток», явче не кажу, що тут «в столиці України» створюються спеціальні редакції «Комсомольської правди», «Аргументи і факти», «Ізвестія», «Правда», і море інших російських видань в так би мовити, малоруському варіанті, то виникає питання, чи не є це спланованою, добре профінансованою політикою етно-і лінгвоїду! Адже ми всі розуміємо, що русифікація, якої не було навіть за часів терору в 30-х роках, є засобом духовної руйнації та нищення українства в цілому.

Цій вседозволеності ми мусимо покласти край, і державці мусять визначитись в приоритетах в національно-культурній та мовній політиці: або вони з нами, або вони з тими червоно-коричневими, що не приховують свого україненависництва.

Упродовж багатьох століть наш народ

всупереч заборонам та цькуванням, всупереч репресіям оберігав та викохував рідне слово, і тепер, в незалежній, самостійній державі ному доводиться змагатися за мову! Парadoxально, безглузд і безпрецедентно: більшість вищих посадових осіб з викликом демонструють зневагу як до українського народу, так і до Конституції, розмовляючи мовою чужинців, які впродовж довгих років нищили нашу націю.

На всіх поверхах державної влади, а особливо на Сході та Півдні України, зростає шалений тиск антиукраїнських сил, триває психологічний антиукраїнський терор з елементами політичних репресій на національному ґрунті в Чернігівській, Сумській, Харківській, Вінницькій, Одеській областях. Проти українців фактично запроваджені етнічні чистки. Ми, просвітяни, розуміємо, що без зміни ситуації можна дійти до критичної точки, коли «колівщина» може стати неминучою, а це означатиме розвал держави, розкол нації. То куди дивляться ті, хто відповідає за національну безпеку? Тому захист рідної мови, української культури — це захист прав нації. В нас іншої України немає, окрім цієї, що є землею наших пращурів і наших дітей. Ми тішились, коли імперія розвалилась. Але в постколоніальній Україні вона, як ніде (Білорусь не була до уваги), відлунує негативними морально-психологічними наслідками. І це стосується не лише мови... Яструби-НКВДисти і професійні вбивці та «стукачі» ходять в державній шані, а герої, воїни УПА, активісти старої «Просвіти» прихилені і українська влада не бажає визнати їх за ветеранів Другої світової війни. Члени ВУТ «Просвіти» ім. Т.Шевченка з розумінням ставляться до існуючих об'єктивних труднощів, що в роках рабства позначилися на глобальні кризи свідомості і зумовили духовне капітально цілих поколінь, але ми не можемо і не мусимо змиритися з тим, що нас хочуть перетворити в людей резервації, а нашу мову і культуру — в духовне гетто. У нас вистачить і духовної стійкості, і відповідної самопожертви, аби змінити ситуацію. Тому Секретariat і Правління ВУТ «Просвіти» провело цілу низку заходів, щоб нав'язати свою волю тим, хто здійснює національну політику. Побіжно назначу. Ми розробили самотужки цільову державну програму «Українська мова». На подібну програму, наприклад в Росії, було задіяно десятки інститутів та інших відомств. Треба відзначити позитивне ставлення до неї як Президента, так і Прем'єр-Міністра та віцепрем'єра Івана Кураса. Реалізація цієї програми, як і десятки рекомендацій, які були напрацювані спільно з Міністерством освіти, Міністерством культури, Міністерством інформації, Київською міською адміністрацією, це є, власне, нашою програмою дій на наступну каденцію. Адже доконечна реалізація статей 10 та 11 Конституції України є основою нашої діяльності на найближчі роки, засобом, що змінить і політичну, і культурну ситуацію в Україні. Не буде детально зупинятися на цій програмі, опублікована в газеті — ви всі маєте її на руках, лише зазначу побіжно основні напрямки цієї програми, яку необхідно буде реалізувати не в Києві, а в цілій Україні, запучаючи всі національно-патріотичні сили, співпрацюючи з ними, і для досягнення успіхів і в інших ділянках не випускаючи з поля зору і майбутніх виборів до Верховної Ради.

«Просвіта» готова до об'єднання з Народним РУХом України, КУНом, з КУНом, з УРП, ДемПУ та іншими націонал-патріотичними партіями і громадськими організаціями... І не так уже й далеких Президентських виборів: або ми матимемо весну й літо, або вічні сибірські «морози»...

На зустрічі з Президентом України я висловив свої думки стосовно другого поясу негативної енергії, що накопичується в державі. Якщо на одному — соціальні негаразди, які використовуються комуністами, то на другому — національні негаразди, котрі в одноточці можуть заіскрити. І тут мусила б спрацювати, як кажуть, власна імунна система. Отже, перспективно-політична боротьба без урахування наявності українського національного потенціалу неможлива. І це мітакож мусимо усвідомлювати і відповідно діяти та впливати на регіональних феодалів та полупанів...

Повернемось до Програми: зазначена основна мета втілюється Програмою в таких розділах: - Українська мова як державна мова України. Державна політика у сфері української мови. - Українська мова як національна мова титульної української нації — основа її духовної і художньої культури та відродження. - Поширення української мови у світі — основний засіб утвердження України як світової впливової держави з неодмінним утворенням в цілому світі культурно-інформаційних центрів. Для здійснення цієї Програми необхідні і відповідні інструменти. Іми запропонували Президенту створити при Кабінеті Міністрів відповідний департамент з питань української мови. Ця пропозиція схвалено сприйнята Президентом і найближчим членом Комітету у справах міграції та національних меншин буде реорганізований у відповідне відомство з мовних питань. Ми запропонували Президенту України використати потенціал «Просвіти» і вибудувати відповідну вертикаль, делегувавши рекомендовані обласними об'єднаннями до обласних та районних адміністрацій людей з числа відповідальних і відданих справів просвіти. Япереконаний, що ця пропозиція буде реалізована, бо вона знайшла розуміння в Кабінеті Міністрів і передовсім у голові Комісії М.Жулинського та І.Кураки.

Українська мова — національне надбання українського суспільства, вона повинна охоронятися та підтримуватися державою. Мовна політика, як одна із складових частин державної, має бути спрямована на забезпечення оптимального функціонування української мови в усіх сферах життя суспільства, її подальшого розвитку та взаємодії. Українська мова, виконуючи інтеграційну функцію, є важливим чинником зміцнення державності, забезпечення культурного та економічного розвитку нашої країни.

Українська мова як державна мова в Україні:

— має особливий політико-правовий статус на території України, користується спеціальною підтримкою і турботою суспільства та держави;

— виконує функцію міжнародного сплікування в державі;

— є мовою державного управління і використовується в офіційному, усному і письмовому сплікуванні, в діяльності законодавчих, виконавчих і судових органів, в освіті, науці і культурі, у війську і засобах масової інформації, економічній сфері.

Програма спрямована на створення та становлення мовної політики, здійснюваної насамперед шляхом правового регулювання, що передбачає створення законів і нормативних правових актів у мовній сфері, зокрема розробку і прийняття Закону про українську мову, складання довгострокових і короткострокових програм різних рівнів (державних, обласних, місцевих), — а кому, як не просвітянам їх складати!

Вирішення цього комплексу завдань, порушених у Програмі, неможливе без опори на фундаментальні наукові дослідження. Через брак кадрів і фінансів не забезпечується необхідний обсяг і рівень науково-дослідної роботи в галузі української мови. В результаті не вистачає словників, довідників, науково-популярної літератури про українську мову і культуру, дуже малопублікуються пам'яток української писемності і культури, творів української класичної літератури.

Ось куди ми спрямуюмо наш, хай і невеликий видавничий потенціал, склавши спільні, всеукраїнський план «Просвіти».

Українська мова як державна мова України. Державна політика у сфері української мови потребує аналізу мовних аспектів етнополітичної ситуації в різних регіонах України;

— вивчення впливу процесів міграції на мовну поведінку громадян, розробка реальних механізмів та їх реалізація для підвищення ролі української мови в національній ідентифікації;

— виявлення можливої державної і недеревальної фінансової і матеріальної підтримки розвитку української та інших мов в умовах переходу до ринкової економіки;

— підготовка і перепідготовка спеціалістів з мовних питань, — і до цього можуть долучатися просвітянні, адже серед нас —

найкращі мовознавці, літературознавці, соціологи, журналісти.

Для реалізації цих завдань треба вирішити передусім таке:

— визначення основних принципів державної політики у сфері української мови, які забезпечують створення умов для її нормального функціонування і її розвитку як національної мови українського народу і державної мови держави, засобу міжнародного сплікування, для оптимальної взаємодії української мови як державної з мовами національних меншин, включаючи вивчення і творче використання досвіду інших країн у галузі мовної політики;

— створення нового і вдосконаленого в Україні законодавства в мовній сфері;

— розробка правової системи, яка забезпечить ефективне функціонування і розвиток української мови, законодавчих актів, які б регулювали використання української мови в інформатиці, видавничій діяльності, засобах масової інформації, державних виконавчих органах усіх рівнів та Верховній Раді України, діловій кореспонденції, а також про відповідальність за порушення цих норм у друкованій продукції, інформатиці, засобах масової інформації, в кіно і на телебаченні, в рекламі, освіті;

— розробка заходів, які допоможуть при комплектуванні фондів наукових і технічних бібліотек літературою українською мовою і спеціалізованою літературою з української мовою (словники, довідники і т. п.), а також заходів щодо упорядкування діяльності архівів і користування інформацією; створення системи документів, які обслуговуватимуть економічну діяльність суб'єктів ринку, адміністративне управління і громадське самоуправління;

— систематичне обстеження стану, функціонування української мови в різних сферах діяльності по всій території України. І тут я ще раз хочу підкреслити: державні органи вже зрозуміли, що без «Просвіти», без її дійової, поспівної, самовіданої повсякчасної роботи їх не обйтися. Богдаша сь

Іван КУРАС, віце-прем'єр-міністр України: «ПРОСВІТА» СПІВПРАЦЮЄ З ОРГАНАМИ ВЛАДИ КОНСТРУКТИВНО».

Хочу від імені Уряду сердечно привітати всіх, хто зібрався в цьому заплі, з визначеною подією в нашій державі – V з'їздом «Просвіти». Всі ми є учасниками нашого непростого життя, в якому кожен у міру своїх можливостей бере участь, і кожен може поставити перед собою завдання, на хвильку озирнувшись навколо себе, трішки назад, а трішки в майбутнє, оцінити, що за цей короткий час уже зроблено. Якби ми під таким кутом зору на терезах історії постарались зважити набутки всіх новітніх політичних і громадських організацій, то я думаю, що Товариство «Просвіта» переважило б значно за практичними результатами всі інші політичні організації, абсолютно не применюючи їхнього значення. Тому що це та організація, яка дійсно дуже багато зробила для реалізації ідей державності. Всі ми є свідками того, як Товариство «Просвіти» змінило докорінно ставлення суспільства, усіх гілок державної влади до такого важливого гострого питання, як державність української мови. Всі ми пам'ятаємо, як починалася нещодавно ця дискусія, що завершилась ухваленням статті 10 Конституції України. Другим важливим фактором є те, що Товариство «Просвіта» створило основу, платформу, яка може об'єднувати дії всіх політичних і громадських організацій, крім антидержавних. «Просвіта» спільно зі Спілкою письменників України стала організатором Конгресу української інтелігенції. До великого позитиву належить і те, що «Просвіта» сьогодні конструктивно і тісно співпрацює з організаціями державної влади. І це дійсно так. Ця співпраця триває на рівні Президента України, спільно з керівниками творчих спілок і організацій України. Нещодавно відбулася нарада у Президента, де обговорювався стан реалізації законодавства України про мови. За результатами цього цікавого обговорення внесено важливі пропозиції розробки нової державної програми щодо реалізації законодавства про мови, про створення нового дорадчого консультативного органу при Президенті України, про розробку і внесення на розгляд Верховної Ради цілого пакету нових положень більш конкретного мовного законодавства...

Вагому державотворчу роботу проводить «Просвіта» в південних і східних регіонах України, на Донбасі, в Криму. Уряд з розумінням і великою підтримкою ставиться до проблем, порушуваних Товариством. Тож бажаю Вам добра і щастя, успіхів у роботі, бажаю успішно сіяти і надалі розумне, добре і вічне.

Іван ДРАЧ, письменник, голова Конгресу української інтелігенції: «ПРОБЛЕМИ НАШІ ВІД ТОГО, що МИ НЕ РОЗРОБЛЯЄМО НАСТУПАЛЬНОЇ ТАКТИКИ».

Проблема з проблем полягає, мабуть, у тому, що все те, що ми так аргументовано і переконливо доказуємо самі собі, не розпросторюється на всі общини українського суспільства і не дає йому можливості бодай якщо не приєднатися до нас, то хоча б збудитися і оглянутися у цьому тяжкому соціально-парадокальному світі, де так тяжко жити будь-якій, а особливо українській людині. І, можливо, кожен з нас думає про потребу створення Конгресу української інтелігенції, паралельності його існування з «Просвітою», з іншими подібного роду організаціями. Але може бути таке, і це безперечно, і ми не здивуємося, якщо десь за рік-два створиться якесь ще одна така організація під іншою назвою і знову наполягатиме на всіх тих проблемах, на яких ми наполягали і 8, і 10 років тому. Але ця наша знурованість, заболеність, вишукання виходу із ситуації, мабуть, зрозумілі для всіх. Ясно, що жодним чином не повернувся б і Президент з усюю командою своєю, і певні структури з Кабінету Міністрів до нас обличчям, якби не було Куїну минулого

року, де основою з основ були діячі «Просвіти», Спілки письменників, Народного руху України, інших структур. Не було б всього того, що ми маємо тепер. Але, мабуть, ясно є і та зацикленість роботи багатьох структур наших в том, що ми не зачуємо всю потужну, велику аморфну масу. Ми хочемо, щоби в кожному бодай обласному центрі були так звані академічні domi, клуби інтелігенції, куди б могла людина прийти, висловитися, узгодити різні точки зору. Ми повинні значною мірою сприяти, допомагати один одному. Треба, щоб кожна елітарна структура була національною свідомою. Треба, щоб ми співпрацювали зі Спілкою офіцерів, іншими структурами, де справді є українські інтелігенти, і робили щось. Ми зробили все для того, щоби повернути Президента і його команду бодай на півобиччя до національних проблем, тож треба використати цю ситуацію на рівні нашого патріотизму, нашого вогню так, щоби процес отої став невідворотним, щоб ми не збочили з нашої української дороги. Мені відається, що проблеми наші ще й у тому, що ми постійно захищаємося, ми постійно в обороні. Ми не розробляємо наступальної тактики, важливої для поступу вперед. І ще, що дуже важливо, згадаймо, як ішла війна з просвітством 20–30 років, і тоді, незважаючи на те, що Україна була комуністична, радянська, але на якому рівні інтелігенти того часу ставили собі суперзавдання світового рангу у боротьбі із цим евразійством. Потужні імена світового калібра народилися у тому двобої – Довженко, Курбас, Петрицький, Кривчевський... Треба виходити на суперпотужні, наднаціональні завдання, такі саме, коли ми зможемо перекрити всі наші негаразди, біди і проблеми, коли будемо себе відчувати як молода, тверда, енергійна, сильна держава. Саме такою є в Казахстані, де недавно довелось побувати, оци тюркська, азійська, молода і енергійна структура, що прагне сили; те саме відбувається в Баку... Треба все зробити для того, аби вибатожити з себе наше лінівство, апатію, самогризоту і перекріливість... Давайте допомагати один одному, давайте разом бачити оци нашу українську зорю, і вона нас не підведе.

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, директор Інституту літератури НАН України, академік: «ПРОСВІТА» ВИРАЖАЄ ДУХОВНУ СУТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ».

Я пригадую, як у Маріїнському палаці Президент Республіки Польща Лех Валенса вручав нашому Президентові, на його думку, надзвичайно цінні реліквії українського народу – матеріали української «Просвіти» минулого століття. Я тоді задумався над тим і згадав тепер, що розумів польський Президент, яку роль відігравала «Просвіта» у збереженні українського етносу, у піднесені національного духу українського народу і вважав, що це достойний дар незалежності Україні.

Отже, ми сьогодні, при всій важкій щоденій роботі повинні пам'ятати, що «Просвіта» в історії України відігравала і продовжує відігравати велику роль. Суть наявіть не в тому, що вона бореться за статус української мови, а що вона виражає духовну сутність українського народу, який і зберігає, і здобув себі і свою державу, і він знат, чи свідомо, чи несвідомо, що мова є той духовний оберіг, який завжди підтримував і захищав, утвірджував нашу націю і наш народ. І сьогодні, коли світ говорить про те, яка перспектива розвитку високорозвинutих суспільств, про інтелектуальну суспільність, про суспільства-організації, і на нашу честь треба сказати, що боротьба наприкінці 80 років починалася саме з організацій громадських, коли громадські організації конденсували ті порівняння, ті бажання найсвідоміших наших людей, які й творили громадські організації. Саме до таких організацій належать і «Просвіта», і Народний Рух України, і «Меморіал»... Отже, ми починали свою державність з того, що планували і розвивали більш розвинуті економічні

політичних дивідендів у наступній політичній боротьбі.

Петро ГАРЧЕВ, голова Кримської «Просвіти»: «КІЇВ ПІДТРИМУЄ НАС ПОСТІЙНО».

Кримський «Просвіті» доводиться працювати чи не в найважчих умовах, бо такого масового зросіщення, як у Криму, у жодному регіоні України, мабуть, нема. Ставлення владних структур, зокрема Верховної Ради Криму, до українських справ не відповідає нинішнім потребам. Якщо уряд Криму під тиском уряду України надається до певної співпраці, то все одно про велике зрушення в цьому напрямку говорити не доводиться. Важливо, щоб нам і надалі допомагало керівництво «Просвіти», яке нам і так постійно допомагає, бо без цього жодної роботи не було б. Я звернувся до віце-прем'єра Івана Курса, аби уряд допоміг нам створювати поперехи хоча б змішані українсько-російські школи, класи, готовити у вузах кадри викладачів, учителів, які могли б викладати українською мовою у вузах, ліцеях, школах, інших навчальних закладах. Нам обіцяють це, і ми сподіваємося на зрушення. У змістовній доповіді Голови «Просвіти» перелічуються ті організації, які у нас є. Але у нас уже не 9, а 15 міських і районних просвітських організацій і 10 колективних членів. І у нас зростання відзначається, хоча дуже повільне. Ми поживлюватимемо й розгортаємо цю роботу й надалі. Й приємно відчувати підтримку Центрального правління і керівництва Секретаріату, ми їм вдячні за допомогу в проведенні 1993 року установчого з'їзду; Київ нас підтримує постійно – і морально, і матеріально. У звітній доповіді перелічуються усі просвітські газети, до них необхідно долучити й «Кримську світлицю», яка виходить два роки і якраз заснована при сприянні Кримської «Просвіти». Останнє число газети містить детальний звіт про роботу нашої організації. Хтось десь веде розмови, навіть сьогодні, про розколи організації «Просвіти» на тіччи інших теренах. Нам удалось їх уникнути, як і взаємних наїкань та звинувачень. Лише в Сімферополі були подібні спроби. До складу правління Кримської «Просвіти» входять люди солідні і помірковані: 2 професори, 3 кандидати наук, голова Спілки письменників, голова Спілки вчених... І демагогам, які хотіли захопити керівництво організацією в свої руки, ми змогли дати відсіч. У Криму політична ситуація далеко не така трагічна, як малюють газети і російські, і наші українські. Я живу в Криму вже 18 років і ніякої конфронтації не бачу. І можливості таких викликати якісні гострі конфлікти немає. Навіть багато росіян голосували 1 грудня 1991 року за незалежну Україну! підтримують цей курс і сьогодні. Два роки тому, коли ми вибрали Президента, Крим активно підтримав цю акцію, тобто діяв у силовому полі України.

Найголовніше сьогодні – активно працювати над покращенням економічного становища Криму. Правління Кримської «Просвіти» узяло на себе тягар вирішення освітівських проблем. Ми активно співпрацюємо з газетами. Брали активну участь у конституційному процесі, створювали Комітет сприяння прийняттю Конституції України.

Закликаю підтримати нашу пресу, підрядчуючи газети «Кримська світлиця», «Дзвін Севастополя».

Роман ЛУБКІВСЬКИЙ, голова Львівської «Просвіти»: «ПРІОРИТЕТНИМИ МИ БАЧИМО ЕКОНОМІЧНІ ШЛЯХИ, ЕКОНОМІЗАЦІЮ «ПРОСВІТИ».

Я насамперед хочу подякувати за близьку доповідь, яка охоплює всі сторони життя і діяльності нашої організації, спрямовані на вирішення наших глибоких проблем, подякувати за добре слова, що пропунали на адресу Львівської «Просвіти». Думаю, що з'їзд відбудеться в часі, коли ми маємо дві прикмети, які тим чи іншим чином позначаться на нашому з'їзді: 1) розширення конституційного поля; 2) ро-

згортання державотворчості, утвордження української національної ідеї.

Чудово розуміємо, що обидві прикмети несуть на собі ознаки тих складнощів, які маємо. Ми маємо гостру проблему спротиву Конституції у самій Верховній Раді, коли українська ідея поборюється як іззовні, так і зсередини. «Просвіта» повинна реагувати адекватно, враховуючи ці реалії.

24 серпня цього року усі, хто переходить від Майдану Незалежності до станції «Золоті Ворота», міг бачити кобзаря, який співав, заробляючи містостію. А в цей же час у палаці «Україна» виступав Кобзон. Він якийсь час заволодів увагою сановників, а кобзар як сидів між тими символічними назвами, так і досі сидить там. Ось така вона наша горка українська правда.

Вітаю пафос Павла Мовчана і думку Івана Драча про те, що ми повинні вийти із пасивної оборони. Цей комплекс пасивного очікування, що хтось ударить по нас, зберігається понині. Тому коли пропонуємо програму «Українська мова» й участь просвітання в усіх урядових структурах і коли ми вимагаємо, а не просимо, то це нормальне явище, яке іде від нашої традиції. В напрямку боротьби з бюрократією працювало й Львівська організація, визначивши 10 основних напрямків роботи: сприяння виконанню Закону про мови, активна участь у конституційному процесі, економічне просвітництво, робота з молоддю і створення «Молодої Просвіти», культурологічна діяльність, видавнича робота (мається на увазі Видавничі спілки і наша газета «Просвіта»), співпраця з національно-патріотичними й культурними товариствами, допомога нашій діаспорі в широкому розумінні, розповсюдження української книжки скрізь, де живуть українці, робота з військом і так далі. Сьогодні ми ці напрямки зберігаємо, але вирішили перейти до створення цільових програм. Ці програми нами визначені, вони ще вимагають певної корекції, уточнень у відповідності до існуючої ситуації.

Хочу зазначити, що пріоритетними ми бачимо економічні шляхи, економізацію «Просвіти». У нас є люди, які працюють над цільовими програмами. Ми маємо непогані результати у пошуку нетрадиційних засобів, які мали місце в Україні, зокрема в Галичині — кредитові спілки. Єдина проблема — організаційна. Ми повинні повернутися до перереєстрації, до фіксованого членства. Те, що колись було монополем, тепер певною мірою з різних причин розплівся. І той монополіт ми по-иншій знову створюємо. Цілісність мусить бути відображеня і в Статуті, і в діяльності, і в настроях. А оригінальність і самобутність має бути перенесена у форми роботи, у нашу віддачу, у результат. Тільки тоді ми зможемо бути такими, якими ми сьогодні є — інтелігентами високої проби, людьми, які не захищаються, а відстоюють своє велике історичне і державне право. Мені здається, що «Просвіта» буде мати своє власне обличчя під час виборів, хоча виборна компанія, на мою думку, почалася якось не зовсім здорово. Ми не думаємо про наявні проблеми, а думаємо вже про вибори. Вже є люди, які працюють на себе, на свої програми, на свої партії, і хай працюють собі на здоров'я, але «Просвіта» має бути об'єднувальним фактором для всіх, живільним середовищем для всіх. «Просвіта» не може бути асоційованим членом ієчіншої партії, тому що партія догматика і відбиток обличчя підера обов'язково призведуть до деструктивних процесів.

Ми критикуємо Уряд. І гадаю, можна і треба гостріше критикувати його, але разом з тим, критикуючи, мусимо бачити і позитив, на який треба спиратися. Я приїжджаю до Києва і бачу, що це вже українська столиця, тому що наш герб уже є нарешті на вокзалі; герб України є й на фасаді Кабінету Міністрів. Але чомусь і досі немає державного герба на Верховній Раді, хоча це питання не раз порушувалось нами на засіданнях парламенту — про приведення інтер'єрів та екстер'єрів державних установ у відповідність із законодавством незалежної України.

РЕЗОЛЮЦІЯ

V з'їзду Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка

З часу свого відродження у 1989 р. «Просвіта» послідовно й наполегливо працює на ниві духовного й культурного відродження українського народу, відстоює права української мови як основи буття нації.

Мережа курсів української мови, видавнича діяльність, фільми телерадіокомпанії TV «Просвіта», влаштування художніх виставок, мистецько-літературних вечорів, відродження українських звичаїв і традицій, проведення науково-практичних конференцій з питань мовно-культурної політики в Україні, сотень лекцій з історії, культури, економіки України — все це формує національну і громадянську самовідомість українців, усе це — щоденна цілеспрямованість просвітання. У статті 10 Конституції України, яка була прийнята, незважаючи на шалений опір антиукраїнських сил, записано: «Державною мовою в Україні є українська мова». Проте нині відчувається втрата здобутків перших років незалежності.

Шовиністи всіх мастей відверто намагаються звести напівці значення статті 10 Конституції України. Для сучасної постколоніальної мовної ситуації характерний розвиток процесів, які негативно впливають на становище державної мови, звужують сферу її функціонування в галузі управління, освіти, науки, культури, інформатики, у Збройних Силах України та сфері побуту. Не відбулося послідовного переходу на викладання державної мови у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах, множиться російські видання, теле- і радіокомпанії. Незрозуміло, чому видається ліцензія телекомпанії «Інтер» і в той же час відмовляється в цьому Асоціації державних телекомпаній «Україна». З'їзд констатує, що саме ідеологічна невиразність туманітарної політики держави, власне відсутність оперта на національну ідею цієї політики спричинилася до активізації проімперських сил, які, використовуючи нездатність української влади реально гарантувати соціальну й особисту безпеку громадян України, компрометують українську державність і українську ідею. За таких умов, дбаючи про долю української нації та опікуючись нагальними проблемами збереження духовного генофонду українського народу, V з'їзд «Просвіти»

у х в а л ю :
1. Роботу Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка визнати задовільною.
2. Від імені V з'їзду «Просвіти», мільйонів українських патріотів звернутись до Президента України з настійною вимогою:

— негайно створити Державний комітет української мови;
— затвердити проект Програми Всеукраїнського товариства «Просвіта» «Українська мова» як державну цільову програму, що стане могутнім соціальним чілінником консолідації нації та основовізначальним принципом гуманітарної політики держави;

— зміцнити керівництво міністерствами та відомствами, кадрами з українською державною орієнтацією.
3. Центральному правлінню подати на розгляд Президентові України проект структури та положення про Державний Комітет української мови. До складу Комітету добирати кадри за рекомендацією Центрального правління Товариства «Просвіта».

4. V з'їзд Товариства «Просвіта» цілком підтримує ідею згуртованості та єдності всіх партій і громадських

організацій національно-демократично-го спрямування в ім'я збереження та розвитку духовних і культурних вартостей українського народу.

5. Домагатися від Кабінету Міністрів України затвердити нормативний документ, який зобов'язував би керівників усіх ланок державної влади неухильно виконувати статтю 10 Конституції України, та передбачити систему контролю за виконанням цього документа, провести атестацію всіх державних службовців на предмет володіння і користування державною мовою.

6. Рекомендувати Міністерству освіти неухильно виконувати в повному обсязі рекомендації, вироблені на проведенному Товариством «Просвіта» і керівництвом Міносвіти «круглому столі», зокрема:

— у ході виконання Постанови Кабінету Міністрів України №950 від 14.08.1996 р. передбачити атестацію персоналу і насамперед керівників усіх ланок і рівнів системи та закладів Міносвіти на предмет володіння і користування державною мовою;

— затвердити нормативний документ, який зобов'язував би керівників усіх ланок системи освіти вжити заходів щодо неухильної орієнтації на виконання 10-ї статті Конституції України, вказавши на порушення права українців щодо навчання рідною українською мовою та передбачивши створення системи контролю за виконанням цього документа в установах і закладах освіти всіх форм фінансування;

— розробити та обговорити спільно з громадськими організаціями, педагогічними товариствами, Радами ректорів вузів проект впровадження української мови з 1997 року в підготовку спеціалістів із вищою освітою.

7. Ввести податкові пільги на видання дитячої та навчально-методичної літератури для дошкільних закладів початкових шкіл. Запровадити національну систему фінансово-економічних стимулів щодо друку навчальної літератури для освітніх закладів. Одночасно запровадити 30-відсотковий додатковий податок на російськомовну розважальну літературу: еротику, містичну, детективи тощо. Стимулювати друк довідкової літератури, словників, енциклопедичних та мистецтвознавчих видань, українськомовних підручників для всіх навчальних закладів податковими пільгами.

8. Вважати за необхідне законодавчо унормувати трансляцію аудіо-візуальної продукції державною мовою не менше 70 відсотків ефірного часу. За перевищення ліміту вживання іншої, замість української, мови в засобах транслювання реклами, інформації стягувати підвищений податок. Запропонувати Урядові України заохочувати 100-відсотковими податковими пільгами українськомовну рекламну продукцію. Рекламні вивіски, реклами щити і планшети, назви торговельних та інших закладів, виконаних недержавною мовою, додатково оподаткувати для поповнення державного бюджету на підтримку культурних заходів.

9. Просити Національну раду з питань телебачення і радіомовлення надавати телерадіокомпанії «Просвіта» 45 хвилин ефірного часу щотижня для нової програми «Мова державна - мова офіційна», організувати пересилання українських програм для українців, що проживають на теренах колишнього СРСР. Центральному правлінню, Голові Товариства домагатися звільнення першого віце-президента Національної телекомпанії України І. Мащенка як керівника, що вороже налаштований до

впровадження на українському телебаченні статті 10 Конституції України.

10. Обласним об'єднанням товариства «Просвіта» добиватися конструктивної співпраці з органами державної влади всіх рівнів у виконанні положень Конституції України, зокрема статті 10.

11. Обласним об'єднанням «Просвіти» провести перереєстрацію членів Товариства.

12. Центральному правлінню «Просвіти» звернути особливу увагу на Південні та Східні області з метою вивчення статуту впровадження статті 10 Конституції України.

13. Звернутися до Уряду і Верховної Ради з вимогою в паспорті нового зразка зробити всі записи лише українською мовою та латиною в українській транслітерації.

14. Звернути увагу владних структур на неприпустимість спорудження пам'ятника 1000-літтю Угорської держави на українській землі в Закарпатті.

15. Звернутися до Верховної Ради України із заявою про неприпустимість будь-яких змін у тексті Державного Гімну України як писемній пам'ятці та затвердити як великий Герб — Тризуб без будь-яких змін.

16. Звернутися до Президента з вимогою визнати вояків УПА, які боролися за волю України, і прирівняти їх у пільгах до учасників Другої світової війни.

17. Підтримати рух «Молода Просвіта», підготувати та провести в 1 кварталі 1997 р. зліт молодих просвітян.

18. Домагатися від Міністерства освіти України включення до базового навчального плану вивчення історії України, що як предмет узагалі відсутній у цьому плані, та вивчення в Х-ХІ класах української мови та літератури; вилучення зі школних програм творів антинаціонального характеру; забезпечення обласних об'єднань «Просвіти» циркулярними матеріалами /наказами та розпорядженнями Міністерства освіти/.

19. З'їзд оголосує із грудня цього року всеукраїнський рейд-перевірку — одночасно в столиці і на місцях — виконання владними структурами життєво важливої 10-ї статті Конституції із застосуванням до цієї справи всіх національно-патріотичних сил.

20. Створити книгу українських святих, спорудити Пантеон видатних українців, а також встановити Хрест Андрія Первозваного — як об'єднувальний символ українського суспільства.

21. Порушити перед Урядом питання про заміну назв вулиць та інших топонімічних об'єктів, що й досі мають імена комуністичних вождів; знесення пам'ятників, що приносять гідність українського народу; переворотність музеїв на висвітлення справжньої історії України.

22. З'їзд звертає увагу Президента України, владних органів держави та адміністрації Закарпатської області на подальшу ескалацію зусиль представників політичного русинізму на території України і за її межами. Слід нейтралізувати їх так званого «уряду Підкарпатської Русі», що мають виразний антидержавний, антиукраїнський характер.

23. З'їзд закликає всіх просвітян до пільної та широкої праці задля здійснення української мрії, задля будівництва незалежної України.

30 листопада 1996 р.
м. Київ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка (далі Товариство) – громадська просвітницька організація, яка діє відповідно до Конституції України, чинного законодавства й цього Статуту.

Товариство є правонаступником «Громади» (1860 р. – поч. ХХ ст.), «Просвіти» (1868–1939 рр.) і Товариства української мови ім. Тараса Шевченка (1989–1991 рр.).

1.2. Товариство в основі своєї діяльності ставить утвердження української національної ідеї, українського національного відродження, розвиток національної культури та піднесення духовності і добробуту українського народу. Мета діяльності Товариства – відродження історичної пам'яті українського народу, формування національної свідомості та громадянського суспільства в Україні.

1.3. Завдання Товариства:

– сприяти утвердженню української мови як єдиної державної мови в усіх сферах суспільного життя;

– здійснювати громадський контроль за дотриманням статті 10 Конституції України; – керуючись статею 10 Конституції України, спрямовувати свою діяльність на збереження та розвиток української мови, культури, духовних традицій українського народу, на збагачення його досягненнями загальнолюдської цивілізації;

– свою діяльністю утверджувати в суспільстві принципи гуманізму, взаєморозуміння, співробітництва, релігійної та громадянської злагоди, лояльного ставлення громадян до держави;

– всебічно сприяти розбудові та зміцненню української держави, її економічному зростанню;

– широко пропагувати економічні, правові знання та знання з інших галузей науки;

– сприяти піднесення авторитету й значення української мови та культури в інших країнах;

– дбати про збереження й відродження навколошнього природного середовища як однієї з основних умов збереження та розвитку української нації, проводити просвітницьку роботу в галузі охорони навколошнього середовища.

1.4. Товариство через свої організації сприяє органам державної влади в контролі за реалізацією статті 10 Конституції та інших законодавчих актів, які унормовують мовний режим у державі.

1.5. Товариство може входити із пропозиціями в державні органи України стосовно своєї діяльності та брати участь у виробленні постанов органів державної влади та управління через депутатів, обраних до відповідних Рад.

1.6. Згідно з Конституцією України та чинним законодавством Товариство здійснює правовий захист інтересів його членів, організацій та структурних підрозділів, звертаючи до відповідних державних органів.

1.7. Товариство має свої друковані органи та інші засоби масової інформації.

2. ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА

2.1. Для виконання своїх статутних завдань Товариство у встановленому законодавством порядку здійснює агітаційно-пропагандистську діяльність:

— 2 —

– організовує лекції, тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, «круглі столи», диспути, дискусії, семінари, науково-практичні конференції, симпозіуми, виставки та експозиції, навчальні ігри із застосуванням комп’ютерної техніки, надає інші просвітницькі та інформаційні послуги, широко використовуючи також радіо й телебачення;

– відео і розповсюджує через утворені організації науково-популярну, науково-методичну, художню літературу, журнали, газети, серійні видання, бюллетені, стенограми лекцій, збірники доповідей, практичні й навчальні посібники;

– засновує культурні центри, народні доми, організовує курси української мови, історії та культури, курси іноземних мов, курси економічних знань, сільськогосподарські курси, школи народних майстрів та ремесел, школи менеджменту, інші інформаційно-навчальні центри, бібліотеки, музеї, лекторії, народні університети тощо у відповідності з чинним законодавством;

– організовує свята української мови, українського народного мистецтва й культури, козацької слави, конкурси, аукціони, виставки, фестивалі тощо.

2.2. Товариство взаємодіє з громадськими, політичними організаціями, з національними товариствами, а також із державними органами, установами, Збройними Силами України та іншими організаціями, що існують в Україні.

2.3. Товариство здійснює прямі міжнародні зв’язки з зарубіжними просвітницькими, культурологічними, релігійними, туристичними, молодіжними організаціями, науковими й культурними центрами та фондами, з українцями за кордоном.

Товариство може засновувати або вступати в міжнародні громадські (неурядові) організації, утворювати міжнародні спілки об’єднань громадян, що не суперечить міжнародним зобов’язанням України.

2.4. Товариство проводить соціологічні та інші дослідження з метою з’ясування суспільних потреб у тих чи інших галузях знань.

3. ЧЛЕНЫ ТОВАРИСТВА.
ІХНІ ПРАВА ТА ОБОВ’ЯЗКИ

3.1. До Товариства входять індивідуальні, колективні та Почесні члени.

3.2. Індивідуальними членами Товариства можуть бути громадяни України, інших держав, які визнають Статут Товариства.

3.3. Колективними членами Товариства можуть бути трудові колективи підприємств, установ, наукових та навчальних закладів, творчих спілок, інших організацій, які визнають Статут Товариства і матеріально підтримують його.

3.4. Прийом у члени Товариства здійснюють первинні осередки на своїх зборах на підставі заяві вступника. В місцях, де відсутні первинні осередки, заяви про вступ подаються до районного, міського або обласного об’єднання.

Прийом у колективні члени Товариства здійснюють правління різних рівнів з наступним затвердженням на Правлінні Товариства.

3.5. Члени Товариства мають право:

а) займатися лекційною та іншою просвітницько-інформаційною діяльністю відповідно до своїх інтересів та можливостей;

б) вільно відстоювати свої погляди публічно, через засоби масової інформації, у державних, громадських та інших організаціях;

в) одержувати від Товариства потрібну інформацію, наукову, довідкову літературу,

періодичні видання, інші просвітницько-інформаційні матеріали, потрібні для іншої статутної діяльності;

г) отримувати за активну працю в Товаристві заохочення;

д) звертатися до органів Товариства щодо захисту своїх прав та інтересів;

ж) обирати й бути обраним до всіх органів Товариства;

з) вільно виходити з Товариства.

3.6. Члени Товариства зобов’язані:

а) дотримуватися вимог Статуту;

б) сприяти утвердженням української національного відродження і насамперед впровадженням української мови як державної в усіх сферах суспільного життя;

в) кваліфіковано провадити просвітницько-культурну діяльність, дбаючи про престиж Товариства, давати науково вивірені знання, інформувати про найновіші досягнення науки та техніки, об’єктивно висвітлювати суспільні процеси в Україні й світі і на цій основі виробляти в людях правильне розуміння минулого та сучасної історії України, виховувати в них почуття відповідальності за її майбутнє;

г) дбати про авторитет Товариства, дотримуватися взірців моралі у громадському житті та побуті;

д) сприяти зростанню Товариства, залучати до його лав висококваліфікованих фахівців, відданих справі українського національного відродження;

ж) брати активну участь у контролі за дотриманням статті 10 Конституції України та інших законів, що регулюють мовний режим у державі;

з) щорічно звітувати про свою діяльність перед первинним осередком;

і) сплачувати членські внески щоквартально у розмірі 10 відсотків від неоподаткованого мінімуму.

3.7. Індивідуальному членові відається членський квиток єдиного зразка і зночок члена Товариства. Колективному членові вручається свідоцтво. Індивідуальні та колективні члени Товариства сплачують вступні внески. Колективний член має один голос.

3.8. Статус Почесного члена Товариства надається рішенням конференції або Ради обласного об’єднання особам, які своєю працею чи матеріально зробили вагомий внесок у роботу Товариства. Почесним членам Товариства відається диплом особливого зразка.

Іхні імена заносяться у Книгу Почесних членів Товариства.

3.9. Вихід із членів Товариства відбувається за письмовою заявою члена Товариства до первинного осередку або до організації, де він стоїть на обліку.

3.10. Виключення з членів Товариства проводиться загальними зборами первинного осередку, де особа перебуває на обліку, та керівними органами відповідно вищого рівня за порушення Статуту. Рішення про виключення з членів Товариства може бути оскаржено до вищого керівного органу Товариства в місячний термін.

4. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ТОВАРИСТВА

4.1. Основою Товариства є первинні осередки. Первінні осередки входять до районних, міських об’єднань і беруться в них на облік. Районні, міські об’єднання утворюють обласні об’єднання і також беруться в них на облік, мають єдину назву. Роботу всіх структур Товариства спрямовують і координують центральні органи Товариства відповідно до Статуту.

4.2. Первінні осередки Товариства створюються не менше як із трьох осіб за місцем проживання, праці, навчання. Керівним органом первинного осередку є загальні збори.

Вони визначають спосіб і форму керівництва осередком.

4.3. При первинних осередках, міських, районних та обласних об'єднаннях створюються молодіжні об'єднання «Молода Просвіта». Їхня діяльність визначається цим Статутом та їх власними Статутами.

4.4. Районні та міські об'єднання утворюються при наявності не менше трьох первинних осередків.

Аналогічно утворюються обласні об'єднання.

Форму керівництва районними, міськими та обласними об'єднаннями, їх основні завдання й напрямки роботи визначає відповідно районна, міська чи обласна конференції на основі мети і завдань Товариства.

4.5. Первінні осередки Товариства у вищих навчальних закладах, на великих підприємствах, у наукових та виробничих об'єднаннях, що нараховують не менше 50 членів, прирівнюються у правах до районних об'єднань.

4.6. Кримська, обласні, районні, міські об'єднання у своїй діяльності керуються Статутом Товариства. Для набуття прав юридичної особи Кримська, обласні, районні, міські об'єднання повинні зареєструватися в установленому законом порядку.

4.7. У випадку невідповідності діяльності первинного осередку чи об'єднання Статутові Товариства Правління має право припинити членство осередку чи об'єднання в Товаристві. Таке рішення набуває чинності після затвердження його відповідно вищим керівним органом.

5. КЕРІВНІ ОРГАНЫ ТОВАРИСТВА

5.1. Керівними органами Товариства є:

- а) з'їзд;
- б) Головна Рада;
- в) Центральне Правління.

5.2. З'їзд є найвищим керівним органом Товариства і скликається Головною Радою не рідше одного разу на чотири роки. Делегати з'їзду відповідно до визначеного Головною Радою норми представництво обирають Кримське, обласні й Севастопольське міське об'єднання Товариства. Позачергові з'їзди скликає Головна Рада з власної ініціативи або на вимогу не менше третини обласних об'єднань Товариства. Делегатами позачергового з'їзду є делегати попереднього з'їзду Товариства.

5.3. З'їзд Товариства:

- а) визначає основні напрямки діяльності Товариства;
- б) приймає Статут Товариства, вносить зміни й доповнення до нього;
- в) обирає Центрально-ревізійну інспекцію (далі Інспекція), Голову Товариства строком на 4 роки;
- г) розглядає і затверджує звіти й акти Інспекції та приймає відповідні ухвали;
- д) розглядає інші важливі питання, пов'язані з діяльністю Товариства.

5.4. Ухвали з'їзду приймаються простою більшістю голосів у присутності не менше двох третин обраних делегатів із правом ухвального голосу. Форма голосування визначається делегатами з'їзду.

5.5. До Головної Ради входять:

- а) Центральне Правління;

— 5 —

З'їзд) за недотримання статутних положень головами обласних об'єднань, самовідлучення від активної роботи членів Центрального Правління Голова Товариства може запропонувати їх переображення, яке затверджується Головною Радою.

5.11. Заступники Голови Товариства працюють за дорученням Голови та Центрального Правління.

5.12. Секретаріат Товариства є постійно діючим органом Товариства, роботу якого очолює і організовує Відповідальний секретар, який призначається Головою Товариства з наступним затвердженням Центральною Радою. Відповідальний секретар Товариства систематично звітує перед Центральним Правлінням за роботу Секретаріату.

5.13. Секретаріат Товариства:

- а) веде практичну поточну роботу, виконуючи ухвали з'їзду, Головної Ради, Центрального Правління, Голови Товариства;
- б) веде облікову, організаційну та інформаційну роботу;
- в) постійно підтримує функціональні зв'язки з осередками та об'єднаннями Товариства й надає їм організаційно-методичну допомогу;
- г) вирішує інші питання діяльності Товариства.

На штатних працівників Секретаріату Товариства поширюється законодавство України про працю, соціальне забезпечення і соціальне страхування.

5.14. Керівні органи та структура обласних, районних, міських об'єднань будуються за схемою, аналогічною керівним органам Товариства з урахуванням місцевих потреб та можливостей при погодженні з Центральним Правлінням.

5.15. Голови об'єднань Товариства обираються з числа членів цих організацій. Голова первинного осередку обирається строком на 1 рік, районного об'єднання на 2 роки, обласного об'єднання на 4 роки. Голови відповідно вищого рівня мають право вносити кандидатуру на посаду Голови організації нижчого рівня.

5.16. Інспекції усіх рівнів є незалежними від керівних органів. Вони підзвітні лише найвищому керівному органові, який обирає їх. Члени Інспекції мають право брати участь у засіданнях керівних органів свого та нижчих рівнів, вимагати інформації про їхню просвітницьку та фінансово-господарську діяльність.

5.17. Інспекція:

- а) перевіряє відповідність діяльності первинних осередків, об'єднань, керівних органів і службових осіб Статуту Товариства;
- б) перевіряє стан та облік матеріальних цінностей, що перебувають на балансі Товариства, об'єднання, первинного осередку;
- в) контролює фінансову діяльність правління та фінансово-господарську діяльність підприємств і організацій, створених Товариством.

Інспекція не рідше одного разу на рік інформує про свою роботу відповідне Правління і звітує відповідно перед з'їздом, конференцією чи загальними зборами.

5.18. Рішення чи дії як керівних осіб, так і керівних органів кожен член Товариства може оскаржити в керівному органі вищого рівня, який зобов'язаний протягом десяти днів розглянути скаргу й дати відповідь тому, хто її подав.

6. ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ, КОШТИ ТА МАЙНО ТОВАРИСТВА

6.1. З метою виконання статутних завдань Товариство може здійснювати необхідну господарську та іншу комерційну діяльність шляхом створення госпрозрахункових установ і організацій зі статусом юридичної особи (комерційні, торговельні, посередницькі та інші)

б) голови обласних об'єднань Товариства або їх повноважні представники;

в) головні редактори центральних газет та керівники інших центральних засобів масової інформації Товариства;

г) Голова Інспекції.

Рада проводить свої засідання не рідше двох разів на рік.

5.6. Головна Рада:

а) є найвищим органом між з'їздами, спрямовує роботу Товариства на виконання статутних завдань та ухвал з'їзду Товариства;

б) для виконання поточних справ за поданням Голови Товариства затверджує його заступників та членів Центрального Правління строком на чотири роки і при потребі проводить ротацію членів Центрального Правління;

в) заслуховує звіти про роботу Центрального Правління, головних редакторів газет, керівників засобів масової інформації, керівників обласних об'єднань та керівників госпрозрахункових організацій, створених Товариством;

г) затверджує плани роботи Товариства;

д) затверджує головних редакторів газет, керівників інших засобів масової інформації;

ж) розглядає інші питання, пов'язані з діяльністю Товариства.

5.7. Ухвали Головної Ради приймаються простою більшістю голосів. Засідання Головної Ради правомочне за присутності 2/3 її членів.

5.8. Центральне Правління:

а) затверджує працівників Секретаріату та спрямовує його роботу відповідно до Статуту Товариства і ухвал з'їзду;

б) розробляє основні напрямки фінансово-господарської діяльності Товариства;

в) спільно з Головою Товариства здійснює загальне поточне керівництво Товариством, формуючи Секретаріат Товариства;

г) створює науково-методичні ради, комісії, центри, що сприяють діяльності Товариства, і керує їхніми роботами;

г) заслуховує звіти Відповідального секретаря, керівників підрозділів Секретаріату;

д) затверджує положення та інструкції з окремих питань діяльності Товариства, надає організаційно-методичну допомогу осередкам та об'єднанням.

5.9. До Центрального Правління входять:

а) Голова Товариства та його заступники;

б) Відповідальний секретар;

в) інші члени, обрані Головою Радою.

Засідання Центрального Правління є відкритими. Вони відбуваються не рідше одного разу на місяць. Рішення приймаються простою більшістю голосів.

5.10. Голова Товариства:

а) скликає засідання Головної Ради та Центрального Правління;

б) представляє Товариство у стосунках із різними органами та організаціями в Україні і за кордоном;

в) укладає договори від імені Товариства;

г) підписує фінансові документи Товариства;

д) видає розпорядження, що стосуються діяльності Товариства, прийняття на роботу й звільнення з роботи штатних працівників та працівників, що працюють на контрактній основі;

— 6 —

організації), засновувати підприємства у порядку, встановленому законодавством.

6.2. Товариство від свого імені користується майновими правами колективного власника. У власності Товариства та його організацій можуть бути будинки, споруди, житловий фонд, обладнання, інвентар, майно просвітницького та іншого призначення, акції, цінні папери, підприємства, госпрозрахункові організації, утворені за рахунок коштів Товариства відповідно до його мети й завдань.

6.3. Товариство може здійснювати зовнішньоекономічну діяльність в установленому законом порядку.

6.4. Товариство має право в установленому законом порядку засновувати засоби масової інформації та здійснювати видавничу діяльність для виконання статутних завдань.

6.5. Кошти і майно Товариства складаються з:

а) одержаного в порядку правонаступництва майна «Громади», «Просвіти» та Товариства української мови ім. Тараса Шевченка;

б) надходжень від проведення лекційних, інформаційно-навчальних та інших просвітницьких заходів, передбачених Статутом Товариства;

в) доходів від видовничої господарської діяльності підприємств, створених Товариством для виконання статутних завдань;

г) вступних і членських внесків індивідуальних та колективних членів;

д) пожертвувань і добровільних внесків окремих громадян, організацій, підприємств, установ, кооперативів, громадських організацій, зацікавлених у діяльності Товариства;

ж) державної підтримки на виконання цільових програм;

з) інших надходжень, які не забороняються законом.

6.6. Кошти Товариства використовуються для реалізації статутних завдань, реклами й благодійних заходів, матеріальної винагороди членам Товариства за участь у просвітницько-інформаційній діяльності, його соціального захисту, а також для забезпечення інших напрямків роботи відповідно до завдань Товариства.

6.7. Товариство і створені ним установи та організації ведуть оперативний і бухгалтерський облік, статистичну звітність в установленому законом порядку.

7. ПРАВОВИЙ СТАТУС ТОВАРИСТВА</

ПРОСТЯГАЮ У НІЧ Я РУКИ

Близький мислитель Лаврій Августин понад тисячу років тому писав, що диво не суперечить законам природи -- суперечить воно нашим про них уявленням. От із позиції того, що нині знає наука, ми поведемо мову про явища незвичайні й таємничі, що завжди хвилювали людську уяву. Ми будемо матеріалістами -- лише не в казенномому розумінні цього слова. Матеріалістом був святий Хома Аквінський, коли, роздумуючи, як Бог створив світ, на рівні кінця ХХ століттяся осягнув природу вакууму; матеріалістом був патер Мендель, коли, відслучивши месу, рахував кількість жовтих і зелених корошин у стручку, дошукуючись таємниць спадковості. Однак не був матеріалістом «непримирений борець за єдино правильний матеріалістичний світогляд» Трохим Лисенко, коли твердив, що матеріальний постій спадковості -- ген -- «брехня» і «попівська вигадка».

Ми будемо матеріалістами в тому розумінні, в якому були найсвітліші розуми людства, пізнаючи наш сповнений таємниць світ. Рубрику «Простягаю у ніч я руки» -- а це рядок з вірша поета і вченого Михайла Доленга -- вестиме письменниця, біолог за фахом, автор художніх і науково-художніх книжок Наталя Околітенко.

Сирени, з якими зустрівся під час своїх мандрів мудрий Одіссей, своїм співом змушували мореплавців стribati в збурунені хвилі. Подібний ефект продемонстрував наш сучасник Р. Вуд: пристосувавши орган так, що той став джерелом інфразвуку, американський учений збудив у концертному залі жахливу паніку. Нещодавно діяльність «Білого братства» висвітлила ще одну небезпеку, яка «дамокловим мечем» нависла над суспільством...

Наказано померти

У п'ятесятих роках американські дослідники Д. Олдс і П. Мільнер, вивчаючи діяльність вищої первової системи, вживали шурам у певні ділянки мозку тонкі металеві провідники. Тваринки могли натиснути на важельок і дістати якісний електричний сигнал. Один щур, допавшись до того важелька, забув про сон і йшов: виявляється, подразнення потрапляли у «центр втіхи». Повідомлення в пресі про ці досліди злякало англійського письменника Кінгелі Еміса, за його словами, «більше, аніж відкриття атомної бомби»... Це що ж -- і людина спроможна діяти, як керований сторонньою силою автомат?

Чогось принципово нового тут не було: споконвіків адепти таємних сект і шкіл досліджувалися тонкощів нашого психічного життя -- і здебільшого аж ніяк не з благородною метою: знання давало необмежену владу. Гіпнозом чудово володіли волхви, жерці, шамани; чаклуни африканських племен практикували «смерть за наказом» з наступним оживленням, після чого «виходець з того світу» ставав сліпим знаряддям чужої волі, спроможним убити хоч би й рідину матір. Такі псевдомерців називали «зомбі». Останнім часом цим терміном послуговується й офіційна наука.

У минулому столітті було поставлене питання: чи можна під гіпнозом присилувати людину до кримінального вчинку? 1889 року на другому з'їзді російських лікарів-психотерапевтів спалахнула полеміка, в ході якої С. Данило сказав своїм опонентам: «Особисті мої спостереження змушують мене безумовно припинитися до думки про можливість загипнотизування усупереч волі або ж не питаючи згоди досліджуваної особи». Як засвідчила подальша практика, ці слова сповна стосуються схильних до півнівания, так званих «компамбул»: влада гіпнотизера над ними безмежна, як стигні заборони тут мало що дають.

ПРОСТЯГАЮ У НІЧ Я РУКИ

спецпідрозділів НКВС--МГБ--ГДБ при упрашенні, яке відповідало за науково-технічні дослідження. Паралельно під егідою СС у гітлерівській Німеччині розроблялися попередники нинішніх психотронних генераторів -- усі пов'язані з цим матеріали було вивезено до Москви.

Чим же можна пояснити феномен дистанційного керування людською психікою?

Мозок -- радіостанція

Причину гіпнотабельності, як і конформності, тобто зміння сприймати вимоги суспільства, слід шукати в нашій пристосованості до життя у вічно змінному часовому потоці: ми -- істоти із закладеним у підсвідомість механізмом керування, що тонко відгукується на всі сигнали довкілля. У якій спосіб?

І школяреві відомо, що при русі електричних зарядів, перебігу змінних струмів у просторі навколо провідника виникає магнітне поле. У живому організмі біопотенціали змінних струмів

Моргає...

Ми знаходимося в США, в Лос-Аламоському університеті, в лабораторії невролога Едуарда Флінна. Маніпулюючи комп'ютером, Флінн показує, як за тридцятьчастку секунди до того, як людина зробила цей порух, її мозок послав цілком конкретний магнітний сигнал.

- Ми вже спроможні розшифрувати коди мозкової діяльності, яка керує нашими рухальними функціями, -- каже Флінн. - Коли нам вдається виділити сигнали емоційної діяльності мозку, ми зможемо встановити над ними повний контроль.

Цей бар'єр подолано, вже вдається вловити пейрофізіологічні ознаки слова до того, як воно буде вимовлено, - за малионком (паттерном) біоелектричної активності певних ділянок мозку. За допомогою ЕОМ можна виділити паттерни для різних звуків і дослідити, як мозок кодує слова та найпростіші логічні операції. Фактично реалізовано геніальні передбачення Івана Павлова про

ЛИХО ДАВНЕЙ СЪОГОЧАСНЕ

Скандалного розголосу набула історія такого собі «Девіда» -- колишнього службовця ВПС США, запрограмованого на роль живої шифрограми. Вкладену в його мозок інформацію він видав під гіпнозом при контакті з людиною, которая мала відповідний код. Відомості ці випливли, коли «Девід» потрапив до лікарні, однак згадати, що саме він передав, не міг: відповідна частина його мозку була заблокована.

Чоловік Кенді, секс-бомби часів Другої світової війни, Джонс виявив у підсвідомості своєї дружини підозрюю особу на ім'я Арлен Грант, которая виконувала спеціальні доручення ЦРУ. Ця Арлен мала наказати Кенді кинутися зі скелі в море, коли відпала потреба в її послугах; тільки розумне втручання чоловіка, обізначеного з тонкощами психіатрії, врятувало життя кінозірки.

Автор книжки «Контроль над свідомістю» Уолтер Баурд твердить: «Понад 35 років ЦРУ веде секретні роботи, щоб добитися контролю над людським мозком, волею, пам'яттю. Мільйони доларів пішли на субсидування робіт спеціальних лабораторій ЦРУ і його супідрядників -- божевілень, тюрем і приватних інститутів. Тисячі громадян, які ні про що не згадувалися, були використані як піддослідні свинки».

Ніхто не лічив і тих мільярдів карбованців, які витрачали на подібні дослідження й радянські «компетентні органи»; ідея використання парапсихологічних явищ для спеціалістів належала Лаврентію Берії. То були часи жорстокої боротьби за «єдино правильний матеріалістичний світогляд»: для суспільства -- «такого не може бути, бо такого не може бути ніколи», а для «довірених» створювали закриті лабораторії при різного роду установах, які відпрацювали можливості впливу на людську поведінку. У щедро фінансованому Інституті експериментальної медицини молодики здобували собі наукові знання, а паралельно -- зірочки на погонах офіцерів

виникають постійно, а це означає, що він є джерелом електромагнітних полів, що поширяються хвильами. Сталева голка, введена в збуджений нерв, притягує залиші ошурки; крильце метелика, вільно пасажірене на голку, обертається під людським поглядом -- такі досліди успішно робили ще в кінці минулого століття. Приладами зафіксовано випромінювання м'язів, серця, інших органів; 1968 року було опубліковано результати вимірювання магнітного поля людського мозку. Що не дає остаточно прийняття електромагнітну гіпотезу, яка б пояснила такі цікаві явища, як читання думок на відстані чи гіпноз? Насамперед психологічний бар'єр: надто слабко випромінюють живі системи -- чи спроможні ті хвилі здолати природні екрані, зокрема й такі, як черепна коробка? Але тут треба згадати, що радіоаматори успішно вели діалог з «ефірними друзями», тоді як це було неможливо для потужних урядових радіостанцій... Інформативними виявилися саме короткі хвилі, а пе енергетично ємкі довгі, й це зрозуміло: на нашій планеті існують лише системи, спроможні ощадливо витрачати енергію, й тут властивості життя збігаються з властивостями інформації. Мова природи -- не крик, а шепт, де найголовніше -- цільова спрямованість.

Наш мозок -- радіостанція і радіоприймає водночас: на цього можна впливати за допомогою найрізноманітніших полів, насамперед електромагнітних та ультразвукових. Доки навколо парапсихологічних явищ точилася наукові суперечки, а дехто з учених взагалі заперечував їх існування, в цілому світі ведуться експерименти з дуже небезпечними для людства наслідками...

Ось урівок із статті, надрукованої 1989 року в італійському журналі «Панорама»: «Експеримент тривав менше хвилин. Людина, що лежить на кушетці з підведенними до її скронь двома сталевими циліндрами, піднімає руку.

можливість нанесення «психологічного узору на фізіологічну канву», тобто про виявлення матеріальної основи психологічних явищ. Вже отцівські безнадійні ортодокси сумів'яються, що слово, думка, настірій -- явища матеріальні.

Основний інструмент таких досліджень -- магнітоенцеограф: він уловлює електромагнітні поля мозку, що виникають внаслідок нервової діяльності людини. Є дані, що таких апаратів у світі одинадцять, були воши і в колишньому СРСР. «Намацано» 32 точки мозку; коли ця кількість буде подвоєна, з'явиться можливість контролювати емоції переважної більшості людей. Ось так людство постало перед однією прівою.

У своїй статті «Ми вже сьогодні можемо промити мозок злочинцям» професор Д. Міккен із Інституту мозку Мічиганського університету писав: «Ми повинні перебудувати наше суспільство так, щоб усі з дня народження виконували те, що від них вимагає суспільство. У нас уже є для цього засоби...» Чи не нагадує така постановка питання позицію Петра Верховенського з «Бісів» Достоєвського: «Лишімось тільки ми: ті, котрі заздалегідь призначили себе для прийому влади; розумніх прилучимо до себе, а на дурніх пойдемо верхні. Цього ми не повинні соромитися. Треба перевиховати покоління, аби зробити його достойними свободи».

Відомі два великі скандали, пов'язані з антилюдськими експериментами ЦРУ. Один -- коли розкрилася діяльність «Меморіального інституту Аллана» в Монреалі, у якому шукали способів стирати особистості й створення «нового я»; канадським жертвам довелося виплатити матеріальні відшкодування в розмірі без чверті мільйон доларів кожному. Другий -- події в Гайані: замаскована під колективне самогубство смерть 911 чоловік, зокрема дітей та жінок -- членів релігійної секти «Піплз темп» як довело розслідування, на їхніх тілах виявлено сліди укрупнені у місцях,

до яких сама людина дотягтися не могла. «Пілз темпл» – таємнича лабораторія, де вивчали вплив на психіку наркотиків у поєднанні із спеціальною дієтою та безсонням. Напрошуються асоціації з «Білим братством», пристрасті навколо якого вщухли, залишивши багато нерозв'язаних питань. Та зрозуміло одне: наше суспільство не готове до випробувань такого роду.

Божествений дар свободи волі

Перебудова, як відомо, почалася з невідпорного погляду Анатолія Каштровського в очі телеглядачам. Чогось принципово нового в його діяльності не було: ще в кінці минулого століття така собі Мері Беккер-Едді, американка, запозичивши чужу ідею, зуміла реалізувати її так, що сотні тисяч людей стали послідовниками «християнської науки». Лишилося скільки завгодно свідчень у масовому порядку проведених операцій без наркозу, відповідно й болю; і сліпі прозрівали, і калічні ходили – все було. Каштровський зайвий раз нагадав про рефлекторний механізм, який приводить у дію слово, й першим у хірургічній практиці застосував телебачення як засіб масового гіпнотичного впливу. А явище це дуже неоднозначне.

У суспільстві споконвіку боролися дві ідентичності. Перша – це свобода вибору за свої усвідомлення внутрішнього закону, записаного на «скрижалах душ наших», та сама євангельська істинна, пізнавши яку, людина стає вільною настільки, що починає відповідати за власне життя, активно його будувати. Здорове суспільство можливе лише тоді, коли переважна більшість його членів відчуває різницю між добрим і злом, ціпрає й облудою і готова відстоювати власний вибір «будь якою ціною!» Свідомі громадяни тримають долю у власних руках: натрап, що складається з людей, волю яких зломлено, – легка здобич осіб, одержимих сатанинським прагненням влади, і в кінцевому підсумку, жертва соціальної ентропії. Ось чому мириться з психологічним насильством не можна – тає саме, як і дозволяти пропаганду насильства фізичного. Ми ще не відаемо законів, які керують визріваним віддавших подій, і не маємо права бавитися з вогнем, який переплавляє особистості на збройсько інфантільних істот, що творять куміра з власного поневолювача. Як хворий організм звикає до пігулок, так і людська психіка звикає до чужої волі, втрачаючи власну: потреба спілкуватися з екстрасенсами переростає в щось подібне до наркоманії, яка призводить до втрати соціальної повноцінності; за розрекламованими виступами «енергетичних суперменів» тягнеться хвіст психічних розладів, сомнамбулізму та самогубства. Та павіт не це найстрашніше.

У колишньому Радянському Союзі масово застосовувалася обробка людського мозку мікрохвильовим випромінюванням, інфразвуком, радіохвильами КВЧ; від 1979 року до цих сатанинських експериментів були залучені екстрасенси.

Особливу увагу привернули дослідження Казначеєва – їх пріороко висвітлювала зарубіжна преса. «Наближаємося до можливостей керування і спрямованого регулювання психосоматичних залежностей систем людського тіла», – можна прочитати в книжці В. Казначеєва і П. Михайлової «Біоінформаційна функція природних електромагнітних полів», 1985 року виданій у Новосибірську. Хто став піддослідними кроликами науковців, яка іх доля? 1990 року у видавництві «Молодь» побачила світ моя науково-фантастична книжка «Крок вікінга»...

до мене почали приходити люди, котрі твердили: «Те, що ви описали в оповіданні «Розтули долоню», відбувається зі мною». Йшлося про тотальні стеження за думками, яке паралізувало волю цілого суспільства. В таких випадках виникає підозра, що скаржники психічно не зовсім здорові. Але чому так збігаються їхні скарги? «Хтось» керує роботою окремих органів, завдаючи великих страждань, часом у підсвідомості лунає голос, який пояснює, що відбувається науковий експеримент, належить слухатися і виявляти терпіння? Дехто зауважував, що з початком «сеансів» щезали комарі, що доносили літнім вечорам.

Після 1991 року події із серії «цигою не може бути, бо такого не може бути ішколи», пішли обильно. У серпні 1992 року генерал Кобець зронив у «Комсомольській правді» фразу, яка не могла не насторожити: про «можливе застосування загонами особливого призначення так званих психотронних генераторів». Поширились чутки, а з тими й газеті статті, що загадкова пси-зброя пущена в дію. Група ростовських учених звернулася до колишнього Президента СРСР М. Горбачова, Президента Росії Б. Єльцина та комісії з прав людини Верховної Ради СРСР і РСФСР із закликом заборонити зброю такого типу як винятково небезпечну для суспільства. Однак питання, порушене в обласній газеті «Молот» від 31 жовтня 1991 року, де було надруковано статтю ростовських учених, як-то кажуть, засвіло в повітрі.

І от – кіївські події: створення інституту «Атма», що переростає в нібито релігійний рух з живим богом на чолі – колишньою комсомольською працівницею Мариною Цвигун та її «пророком» – колишнім працівником Інституту кібернетики Юрієм Кривоноговим, що вивчав можливості психотронних явищ. На перший погляд, – пародійна оперетка за мотивами легенд про Велике Біле Братство Адептів, котрі спрямовують еволюцію людства в річище космічних законів, визначеніх волею Провіденціальних сил. Однак погано осмислена мішаница східних вірувань і християнських догм, суміш маяні і лайки, яку являли собою публікації газети «Юсмалос», мали дововіжну владу над молодими й чистими людьми, котрі втрачали власну волю, зрикаючись усього, чим дорожили раніше. Кампанія вражає розмахом; сама тільки видавнича діяльність дає підстави сумніватися, що це – приватна акція напівбожевільних авантюристів. Хто субсидував цю релігійну секту і – для чого?! Що є це «Біле братство» – завершення експерименту, який вийшов з-під контролю, чи тільки запрограмований його етап?

Скільки світ стойть, стільки окремим особам вдавалося здійснювати прорив у «колективну підсвідомість» людських мас, небезпечно забираючи над ними владу. Однак науково-технічний прогрес дає для цього особливі можливості. Даниїл Андреев, автор однієї з найдивовижніших книжок, яка вийшла в наш час, – «Ружі світу», писав: «Винаходи, яких природно чекати від техніки ХХ чи ХХІ століття, дозволять урядові здійснити досконалій контроль над психікою кожного з жителів земної кулі. Читання думок на далеких відстанях перестане бути утопією; воно стане буденною науково-технічною реальністю». Схоже – все це частково здійснилося: зомбі – реальність.

Суспільству належить подумати, як від цього боронитися.

Відредакції розмову про можливості людської психіки і пов'язані з цим незвичні явища ми продовжимо в наступному номері. Чекаємо Ваших листів, дорогі читачі!

ГРИГОРІЙ КОЛІСНИК

БУДЬМО ЛЮДЯНИМИ, БУДЬМО ЛЮДЬМИ...

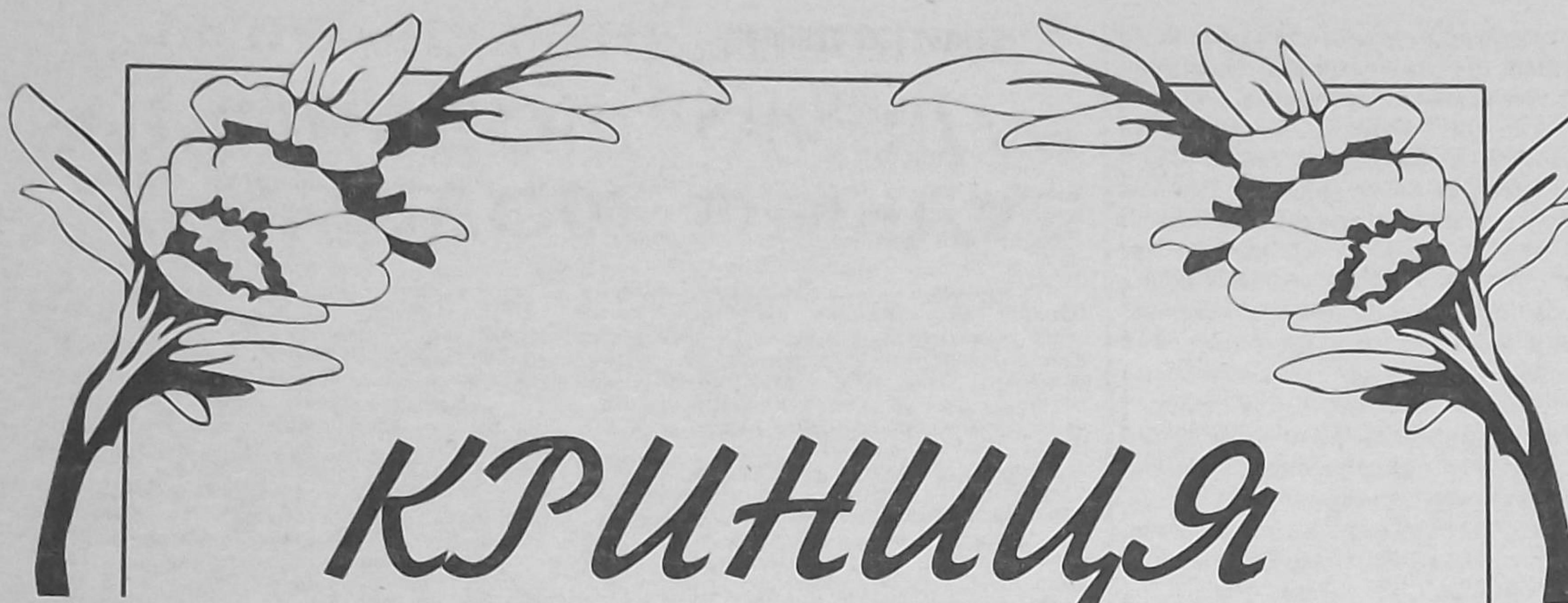
Не за океаном, не в Канаді чи Сполучених Штатах формувалося внутрішнє життя українського народу. І тільки вона, отот дотик до вічності, говорить про самобутність, орієнталізм, неповторність людської спільноти, яка услід за відступом великих вод розтаборяється з-від рамен Карпат і по Дон, з-від солоної, мов слози води, Сиваша, і по півдні болота... чітких кордонів годи окреслити, адже які ріки перепадають в моря, моря – в океані, так само і краї окремих народів сформованості, мов хвилі вод, переходять одна в іншу, владно нагадуючи про природні залоги: добросусідських єднань. Вчать уваги і побагатії відомих одиць.

Стільки життя, набутий упродовж віків, у кожного народу свій і, як виявляється, майже непідвладний змінам, які в мали спричинити маніпуляції наймогутніших нових і нових спроб людських конвоювід. Український характер гарчувався упродовж багатьох віків. Він вистояв і вистояв перед спробою скрутити щось інше, одмінне, і за татарською наводою, і за погордливою наводою «шляхетноуродзюні», вистояв і перед кравецацькими ножицями таких кравців, як Петро Великий, таких наших княжих, як Безбородко, Троїцький, Потьомкін, Розумовський, перед діяннями численних наших Прокоповичів, яких постійно висилав з-поміж себе наш народ, щоб вони так, як никто інший не зуміє, лизали п'яти од царя Петра і до Горбачова. І чому воно так? Відповідь відома – щоб не заважали жити Людям – бути собою, бути людьми. Знаходиться на рідній. Трудячись, прожити дні свої, не заважаючи поневірять на чужинах. В уроочу годину тихо скріпиться, лягти поруч кревних. Український характер від найвідalenіших працყурів гордо ніс на собі ознаку найважливішого людського знання – не злато-срібло, не макети-фільварки, а дні, прожиті в гідності. Час під сонcem, що судився кожній живій душі.

Живим пам'ятником втілення такої нашої ознаки був никто інший, як Григорій Савович Сковорода! І що ж виходить сьогодні, він прожив так, а не інакше, номарнє? Даремно ходив з торбою, в якій було все його благатство, перевірюючи земляків на їхнє гостинність, на здатність і уміння прожитку з днім процвітіти руки, насміху над скнарістю, над плаконням надмірного благатства...

На жаль, в останні роки як ніколи ретельно повчують – збагачуються! Збагачуються, не звертаючи уваги ні на що. Новітні грабуй, коли це потрібно для твоїх устремлінь і звершень. Мовляв, чим благаті багаті, тим... Диво, що не чути слова мудрості, якому навчила наш народ його історія, іншими словами, його кривавою, сповненою абсурда, бо всього було, титанічна постійна спроба вистояти, вижити, зберегти свою душу живу, – радися, веселу, писенну, гостинну, працьовиту, воявничу, коли виникла потреба. Новий клас вигодили «одмінкові». Гордий із свого призначення, розбудови самостійної власної держави, непомітно пересів колис «Волга» на тишіші, мов червіні, шини «Мерседесів», і, забувши про все, а може і не знаючи чого, чікнувши уперед. Куди, куди? Та згадаймо ж, Україна нарикала раєм світу, медом і млеком кипляло. Нині маємо те, що маємо. Можна приводити страждливі приклади. Знаючи, що виходять звідти річниці, якби годилася, не лише увага українські. Вони бувають і по той бік океану. І в інших народів. Але їхні вожди завжди пам'ятають про те, що хода уперед, розвиток, можливість тільки за умови вдосконалення всього хорошого, що було раніш. Нам теж не дано бути винятком. Годи обльюють все. Усунувши негідні, порох розвивається все тає хороше, на що спромоглися і за років Радянської України. Народна освіта, культура це живі люди, котрим теж потрібно їсти насущний і знашувати черевики. Не годиться забирати у вчителів головне – можливість новчаннямолодь гордості за причетність до сплавного, доброго народу. Него же забирати в митців бажання пропагувати вічне синівство, що нести на своїх плечах талант, без чого, урешті, зникає народ.

Ні? Куди ж подівся зароблений вчителями гріш? Чому помирають у зліднях письменники? Чому не відсвяткували річниці, якби годилася, ні Гоголь, ні Яворницький, ні Тиннін. Хто посмів зневажити палку любов до України Іллі Ефимовича Рєпіна, його незалежних заслуг перед українським народом? Як могло так статися, що ім'я художника зникло з назви вулиць? Хто не знає «Запорожця» і знявся! Що ж тоді говорить про Бодянського? Хто сьогодні знає про нього? А подвиг його незалежний! Значно вагоміший од традицій професорів з наших, котрі в силу обставин практикують за океаном. Осип Максимович Бодянський, наш земляк, сучасник Гоголя і Шевченка, ставши науковим секретарем «Імператорського Общества істории и древностей российских», що при Московському університеті, за три роки (з 1846 по початок 1849) видрукував 23 книги «Чтений», чим заклав міцну основу української історографії і зберіг для нас такі першоджерела, як літопис Самоцвіця, «Летописное повествование о Малой России», сочиненное Инженер-Генерал-Майором, Александром Ивановичем Ригельманом, «Історія русов» твр Георгія Коніського, випускника та ректора Києво-Могилянської академії, як зазначено на титульний сторінці, архієпископа Білоруського. Цю історію нам привозять з-за океану і текст якої чомусь перекладає Іван Драч. Серед інших, і «Історія...» Д.Н. Бантиш-Каменського. Заслуга Московського університету в тому, що українець зможливісті міг знати свою історію, не с繁华їзмовану ні міністрами од царю, ні вольними перекладами. На цих книгах пилок віків. І просвіщеному чоловіку знати про таке слід. Я і про інше: двоголовий орел ізнов накидає оку в різні боки. Росіяни сьогодні терплять муку гіршу нашої. Та культура, породжена російським словом, не стала ні гроша, ні менш значущою. Ми можемо тільки втішатися з того, що здатні пити з її цілющих джерел без перекладів, одже мови наші токи ж близькі, як і душі. Я і відчу. Я і долі. Підвіши наші діти до своєї історії, ми не повинні закривати перед ними здобутків культури Всесвіту, і російської у тому числі. Прислів'я і поговорка переходить із уст в уста. «Садок вишнівий коло хоті...» народний поет вправно пробивається в кожну оселю, у кожен дім. Але в кожному поколінні, коли в юнака висипається вус, приходить оте «Хто я такий? Саме я! Я... яку роль випало мені грати?» Одне слово, приходить вічне – познай себе самого, бо тобі скоро рушати відстоювати і своїх богів, і свою волю. Руноччи, якщо відчуватимеш твердий ґрунт культур під ногами, ніколи, ні на видноті, ні за горизонтом, не шукатимеш ворога. Во так часто трапляється, що той, з ким ти раптово зворогував, був твій найкращий друг, постійний напомін! Живи!!

КРИНИЦЯ

Справіку люди селилися якомога ближче до води: по берегах річок та в місцях виходу джерел на поверхню землі. Вода й вогонь, як основа життя, є священними стихіями всіх народів землі. Для української релігійності характерним є збереження архатичних структур, що особливо збереглися в народній обрядовості. Тож і досі в багатьох місцях України наявні жертвотворні криниці якrudименти язичництва, де під час певних календарних свят проводиться ритуальне освячення води. Цей ритуал супроводжується пожертвою грошей безпосередньо у криницю. Місця біля таких криниць теж вважаються священними. Вони оповиті легендами та переказами. І загалом у народі будь-якої криниці ставлення надзвичайно шанобливе. Образ криниці вирінає в багатьох народних піснях як символ знань, чистоти і мудрості, вірності і надії. В ній ми бачимо безперервність родоводу, джерело духовності його. Біля криниць освідчувалися в коханні, збиралися на гуляння, тадали на власну долю. Звідси, напоївши коней, рушали в похід козаки -- боронити рідну землю від ворога.

В архітектурному оформленні, як і в піснях, криниці на Україні мають багатогранність художнього трактування та мальовничість композиційних елементів самої споруди. Воно обумовлене як репонально-родовими особливостями тої чи іншої гілки народу, так і різноманітною геологічною будовою та рельєфом місцевості. Але найбільшого поширення в Україні набули криниці з журавлем. Схильяючи свої довгі ший над цямриною, вони впродовж віків милозвучно поскрипували до води, кликали до себе, чаравали подорожніх і спраглих. Голос криничного журавля не раз був потаємним сигналом для збору.

Однак чому, власне, журавель? Чи випадкові є назви: крук, цебро, шатро? Як вони поєднуються із самим словом «криниця»? Чи нема чогось спільногопо цих словах та символічній підоснові образів?

Основою слова «криниця» є корінь «крун». Але в багатьох іndo-європейських народів цей корінь є основою слів з означенням журавель. Зокрема, німецьке «краніх», вірменське «крунк» -- журавель. Отже, слово «криниця» і слово «журавель» мають спільні етимологічні витоки. Тобто є двома фонетичними відтінками єдиного міфологічного образу. В цьому переконує і зворотний аналіз семантичної пари: криниця -- журавель. Так на території української мови маємо джерело, жерело, жерельце -- криниця. Слови «джерело», «жерело» є фонетично спорідненими зі словом «журавель». Але в даному разі вони вже є різними семантичними відтінками єдиного фонетичного символу. Відмінність між словами «криниця», «джерело» та словами «краніх», «крунк», «журавель», очевидно, лежить на рівні полярності стихій: чоловіче та жіноче начало. І слова «крини-

ця», «джерело» мають відповідати словам «журавлиха», «журавка». Полярність побутового (колодязного) журавля полягає в тому, що він набирає воду, а криниця -- віддає. В народній свідомості реальні побутові образи, явища та предмети завжди відповідають міфологічні схеми сприйняття світу, космічним силам середовища. Асоціативний перегук полярних пар присутній у багатьох веснянках:

Де журавка ходила,
там пшениця вродила.
Де журавель походив,
то там кукль уродив.

А за народним повір'ям, якщо по посівах походить жінка, вони дадуть добрий ріст, добре сходи, а коли чоловік -- навпаки. Це вказує на те, що жіноче начало (енергія води) викликає ріст, родючість. А чоловіче (енергія вогню) навпаки -- пал, посуху. Ця думка дещо по-іншому відтінється в іншій веснянці:

Ішов Джурило з міста,
за ним дівчаток триста.
Куди Джурило ішов,
туди ячменник зішов.
А куди Ксеня ішла,
туди пшеничника зішла.

Тут ячмінь -- рослина, що потребує багато вологи, зневоднє грунт. «Сій ячмінь у грязь, -- говорить народна присказка, -- будеш князь».

Поєднання вогню і води (чоловічого та жіночого начал) є основою зародження життя. І тому копання криниці, в образному осмисленні, означає любовне плекання, творче устремлення, наснажливу працю:

Копав, копав криниченьку
неділеньку, дві.
Любив, кохав дівчину-ньку
людям, не собі.

А вже з тої криниченьки
орли воду п'ють.
А вже ж тулу дівчину-ньку
до шлюбу ведуть.

Гармонійне поєднання двох полярних начал спричинює взаємний енергетичний обмін. Жіноча половина в цьому взаємообміні приймає матеріалізовану енергію вогню. На рівні сонця і землі це буде рухома плазма, спричинена явищем, яке у фізиці називається сонячним вітром. На рівні живих організмів це буде родове насіння -- ріження. Чоловіча половина в момент поєднання приймає на себе енергію води, духовний потенціал. На рівні сонця і землі це, очевидно, буде видлення земного тепла та вологи (випаровування). На рівні живих організмів -- особливий біоенергетичний потік, духовна наснажливість. Палаючи вогнем пристрасті та любові, парубок просить у дівчини води:

Несе Галя воду --
коромисло гнеться,

А за нею Йванко,
як барвінок, в'ється.
Галю молодая,
дай води напитись.
Подібне зустрічаємо і в інших народних піснях:

Добрый вечір, стара мати,
дай води напитись.
Кажуть люди, дочку маєш --
дай хоч подивитись.

Або:
Дівчина моя,
ти напій коня.
З рубленої, ой да
й криниченьки,
з повного відра

Кінь у народній образності та символіці -- доля, вияв найхарактерніших ознак людини, її хисту. Казкового героя завжди виручає з біди його кінь. Тому-то й вели напувати коней до криниць. Особливо ж коли рушали в похід. Біля криниці проводиться також ритуальне обливання водою молодих. Після пошлюбної ночі (після комори) наречена має подати води своєму коханому. Втамувати його спрагу, надати духовної наснажливості.

Криничний журавель покликаний діставати воду з криниці, аби вгамувати спрагих. Журавель, як символ, покликаний утамовувати духовну спрагу чоловіка. Криничний журавель ходить по воді, а чоловік -- по духовності.

Унадівся журавель
до бабиних конопель

На весіллі цю пісню співають після обрядівства, пов'язаного з коморою. Зауважмо, що й символ конопель тут зовсім не випадковий. На свято Андрія, гадаючи на долю, дівчата обсіваються саме коноплями:

Андрію, Андрію,
на тебе коноплі сію.
Слідницею волочу,
бо дуже заміж хочу.

Символ журавля присутній також і в обряді народин:

Першої неділі
прилітає журавель до породиллі
-- Ой іди, журавлику, іди до діток,
ще не загоївся мій животок.

І лише на шосту неділю породілля примає журавля, як співається в пісні:

Існування в народній свідомості єдиного моделі, єдиного принципу світобудови дозволяє вибудовувати різноманітні асоціативні ряди образів та символів, якот: криниця, зоря, дівчина, журавель, місяць, парубок. Взаємоперегук таких символів наскрізно передається народні пісні, легенди та казки.

Ой видно гора,
ой видно друга.
А між тими горами кругими
сходила зоря.
Ой то ж зоря --
дівчина моя...

Один місяць сходить,
а другий заходить.
Козак до дівчиночки, ох,

щовечора ходить.

Був собі журавель
та журавочка.
Накопили вони санця
повні ясельця.

Одним із конструктивних елементів криничного журавля є крук. Так у народі називають ту жердину, до якої прикріпляється цебер чи відро. Слово «крук» в українській мові вживается та-кож на означення птаха -- ворона:

І круки-ворони стадами літали,
і бурею битва громила.

А з існуючими народними повір'ями та казками ворон-крук є володарем живої і неживої води. Немає сумніву, що жива вода відрізняється від неживої полярністю енергетичного заряду. На рівні природного середовища землі вода двічі на рік змінює свою полярність на супротивну. Перший раз у період зимового сонцевороту, другий раз у період літнього. На Водохреща і на Купала. Полярність, яку має вода в період від Водохреща до Купала, позитивно впливає на зародження рослинності в навколошній природі. В народній практиці зазначається, що після свята Петра і Павла дерева припиняють рості. А опісля Іллі вода навіть шкідлива для купання. Ілля у воду помочився і тому від Іллі до Водохреща вода вважається ма-лосприятливою для життєдіяльності. Тобто умовно можна означити, що перша вода є живою, а друга -- неживою. рівнозначно ранкова роса -- корисна, а вечірня -- шкідлива. Особливо ж корисна весняна, так звана Юрієва. «Юрієва роса краще вівса». Зауважмо, що й Перунова сила, на тверде переконання пращурів, у період до Купала є позитивною (запліднюючою), а в період після Купала -- негативною, смертоносною. Все це і пояснює ту обставину, що за народною традицією нові криниці копають лише в перший половині року. А освячують -- у переддень свята Івана Купала. Купальська вода здатна розпалювати любовну пристрасть, сповнювати животворною силою. Полярна зміна енергетичного заряду води за своєю потенційною величиною не є актом одноМоментним. Величина полярного заряду зростає поступово. І в період літнього сонцевороту позитивний заряд досягає найбільшої величини. Найбільшою величини в цей період набуває і Перунова сила. Цим засвідчується і чудодійна властивість у Купальській ніч Перунового цвіту -- папороті. Напившись води з нової криниці, освяченої у переддень свята Івана Купала, дівчата і хлопці беззимно закохувалися одне в одного. І вогонь той не згасав аж до наступних купальських свят.

Місце виходу криничного джерела на поверхню в українській мові має назву ключ. «Вода б'є ключем», «вода вже кипить у ключ». У російській мові слово «ключ» часом повністю замінює українське слово «джерело» російським «родник». «Купайте, кормите отборним зерном, водой ключевую поите». В українській мові слова «ключ», «уключина» мають також означення -- крючик, крюк (дialekt. крук). Журавлинний ключ, журавлине «кру», за народним повір'ям, відмікає і замикає небесне шатро. Аналогично крук (ключ) криничного журавля, черпаючи, або, інакше, цебраючи (цебрати -- цебро) цебром воду, відмікає і замикає шатро криниці. Криничне шатро є своєрічним відлунням небесного шатра, де залягають первісні води. А з первісних космічних вод, за народним уявленням, на землю приходить живий вогонь.

Журавлинний ключ навесні та восени відмікає і замикає шатро небесних вод, ключ (крук) криничного журавля -- шатро земних вод у криниці, а символічним ключем відмікає парубок (журавель) дівоче серце.

Ой брязнули ключі,
серед моря йдучи,
дівчини та питаючи:
.. Ой дівчино гожа,
ти повная рожа,
ої де ти бувала...

А в моїм садочку
стежечка вузенька.
Нікто там не ходить,
лиш я молоденька.
В правій руці ключик
від моєї серденько.
А мое серденько
треба вже замкнути.
Що сказав миленький,
треба вже забути...

Ой за гаєм, за дубровим
завіз мильй чорні брови.
Завіз мильй чорні брови
ще й ключики від комори...

Ключики носе, до ключиків говоре:
-- Ой ви, ключі, не бряжчте,
моїх братів не будите.

Слова «вода» і «відати» -- «знати» належать також до одного фонетичного ключа. І це не випадково, сучасна наука переконливо твердить, що саме вода є носієм космічної інформації, знань. Отож криниця усвідомлювалась як пункт інформаційного обміну двох світів: земного і небесного. Очевидно, це і спричинило звичаєве правило, що застерігає від поділу фальшивої інформації поблизу криниць: коло криниці не можна брехати. Водночас, якщо молодиці зустрічаються біля криниці, то вони, за звичаєм, мають вести сороміцькі розмови. Але тут же нагадуємо, що біля криниці не можна брехати. Ймовірно, що одним із покликань такого правила є закладання інформації на продовження роду. Біля криниці, як відомо, з'явилася й горошина, з якої потім народився Котигорошко.

Слово «криниця» вимовляється ще й по-іншому: керница, кирница.

Глибока кирница,
глибока колана.
Там стойть дівчина,
як намальована.

В українській дохристиянській міфології існувало божество Карна (Карница). За однією уявою Карна була присутня в освяченіх поховальних обрядах. Вона наділяє звільнену душу новими ознаками, фор-

мує нові образні структури. Кажучи їнакше, закладає нову інформаційну програму. Джерелом космічної інформації, як ми зазначали вище, є вода. Отож Карна (Карница) та криниця (кирница) належать до одного символічного гнізда.

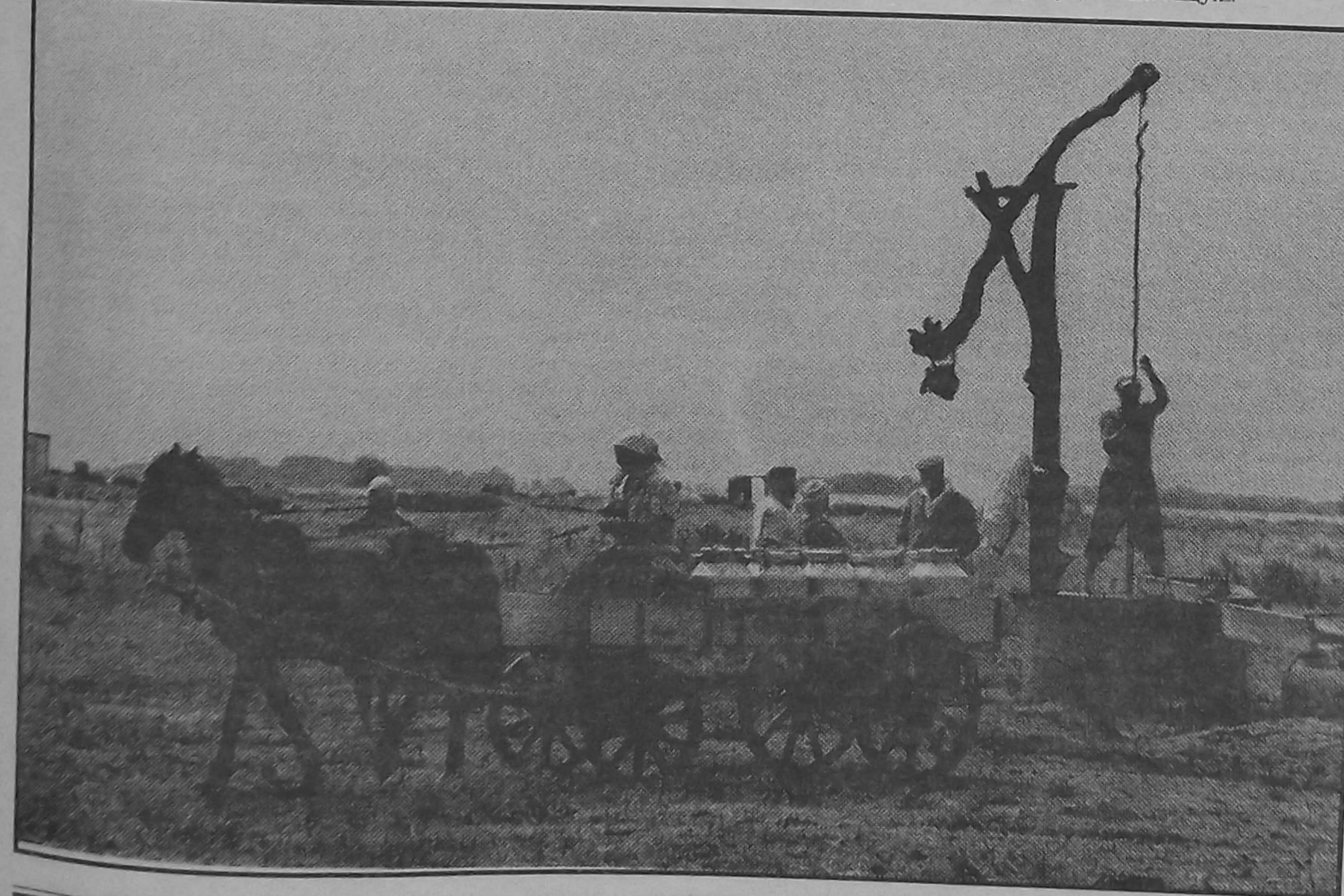
Ритуали поховання та жертвоприношення за давнини проводились в особливих місцях. На так званих Лисих горах. У таких місцях будувалася капличка (кумирня) та копалася жертвона криниця.

З існуючими легендами Україна -- батьківська земля космічного журавля, небесного сина світла. З історії відомо, що існувало й племя під назвою україни чи укрини. Назва ця також базується на корені «крн» і, очевидно, споріднена символічно із -- «криниця». Якщо слово «криниця» записати в діалектній вимові: криниця (крайници, крейници), то в такому разі фонетична близькість слів «криниця» і «Україна» стає очевидною. Криниця -- журавка. А «де журавка ходила, там пшениця вродила».

У міфології поняття краю і центру, як полярностей, часто взаємозворотні. На основі цого, Україна -- це своєрідний центр (край, полюс) схрещення геофізичних сил. Справді, саме тут проходить межа між сходом і заходом, між північчю та півднем північної півкулі землі.

Успадкували від предків мову, як даність, ми користуємося нею в повсякденні і рідко задумуємося над значенням та образно-символічними витоками того чи іншого слова. Та й сучасне мовознавство, займаючись здебільшого порівняльною характеристикою варіантів слів із одноючиною семантикою, не спроможне розкрити істинної суті його. А мова, як бачимо, є своєрідним алгоритмом буття. І тому кожне слово як елемент алгоритмичної структури зберігає в собі незглибинні інформативні зв'язки на всьому шляху еволюційного розвитку людства. Це дає можливість прозріння в царині багатьох питань світогляду, історії, культури наших пращурів. І тут слово, як символ, є також криницею, джерелом знань. Тож недарма кажемо, що, зберігши мову, ми врятуємо себе як народ. Мудрість Творця в тому, що всю інформацію закладено в животворні стихії води і мови. Криниця слова -- незглибинна і вічна, як саме буття. І наша батьківщина -- Україна -- також криниця.

Микола ТКАЧ

МАЛЮЮТЬ ДІТИ СВІТ ОЧИМА, ПОВНИМИ ЗАХОПЛЕННЯ

Дайте дитині Світла! Хай вилікує вашу хвору душу, аби розквітла. Ми, світ дорослих, безнадійно хворі тим, що в погоні за невіловимою синьою птаховою удачі доволі часто губимо найголовніше: дивуватися чарам довкілля. І потім квіти душі у сирятини будів.

Та мить прекрасна, ні-ні -- та ї спалахне десь у глибинах свідомості, і зустрінеться ця душа зі своїм юним відображенням, і вже дивимось на світ очима дитині. Даймо дитині, що школи проходиться впереди нас, більше Світла, і розвіє воно сутінки душі, наповнить радістю буття наші серця.

Не лише у своїй душі, але й у душах вихованців своїх підтримує багаття творчого горіння художній керівник першого в Україні приватного навчального закладу початкової, середньої та вищої художньої освіти - художнього ліцею «Кит» Микола Семененко. І хоч навчаються у цьому закладі здебільшого діти, їх дорослі не обминають цю оселю, де творить Краса.

А що воїтину там твориться саме краса, змогли переконатися присутні на відкритті виставки творів мистецтва у приміщенні Товариства «Просвіта» 23 жовтня. Це друга, після виставки книжкової гравюри Василя Лопати, подібна акція. Й від тодішніх декларацій - надавати виставкові зали найперш молодим, які ще на шляху творчого пошуку, - «Просвіта» відрядила до діла.

Доволі важко описати присмілі враження від творів, що різняться як технікою виконання, жанром, так і зором світотворчності. Але є те, що єднає всі, без винятку, картини, - свіжість погляду, намагання не пояснювати світ, а саме запинити мити - незабагненну, чудову, фантастичну. Останнє - знову з погляду раціонального, оскільки фантастика завжди реальніша за дійсність. І те, що діти малоють космос як реальність, цілком логічно, бо тим же інопланетянам ми, може, теж світимось, як зірочка космічна.

Назву кілька імен, представлених у залах, наводжу їх без жодної градації поціновувачам і вірю: багатьом із дітей світить і подальша творча доля - як ілюстраторів книг, художників, дизайнерів. Во творять не згірш професіоналів. Своею орігінальною потрактуванням «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі віднайшла шестнадцятирічна Ольга Радзіховська; імпровізації на тему українського національного костюму Андрія Данільченка вражають своюю довершеністю; своєрідно трактують безсмертну «Енеїду» Наталя Коваленко; неповторюється барв і ліній вирізняються картини Андрія Швірста, Наталі Соколовської, Олександра Ступака, Ілони Брачун, Наталі Міцук...

Дитячі групи художньої творчості Миколи Семененка виникли 1975 року. За 20 років існування закладу, який переріс у художній ліцей, у ньому зарушилися з прекрасним близько чотирьох тисяч учнів. Сьогодні тут навчається 150 дітей, і просвітницька презентація стала ніби підсумком творчих шукань і знахідок двох десятиліть.

Творчий актив веде постійну виставкову діяльність, починаючи від 1984 року. Твори ліцеїстів пристрашали залі Планетарію, Українського дому, Будинку - літераторів, композиторів, актора, художника, вчених, Академії наук, інших поважних інституцій...

«Ми горді, що дожили до часів, коли можемо діяти за іншими, ніж раніше, нормами - нормами вільної України, - ділиться своєю радістю пан Семененко. - Ми, українській ліцеї, ми готовосямо українських художників. Хоча й проблеми залишаються. Приватний заклад такого спрямування не повинен бути лише приватною справою, треба, аби й держава допомагала нам, незважаючи на альтернативність навчання. Досвід 20 років засвідчує, що ми могли б робити для Києва набагато більше».

Не зваже було б, гадаю, міській владі заопікуватися саме цим закладом, допомогти йому хоча б відповідним приміщенням. Адже чимало випускників ліцею відплатять сторицю столиці України, визначаючи своєю творчістю культурне її обличчя.

Наразі ж нагадаймо тим, хто зацікавиться умовами навчання: набір учнів ведеться упродовж усього навчального року (Нивки, вул. Щербакова, 47-в, тел. 113-36-66). Умови навчання дають можливість як дітям, так і дорослим при відвідуванні 2-5 разів на тиждень - без відриву від загальноосвітніх шкіл, середніх і вищих спеціальних навчальних закладів - одержати початкову, середню і вищу професійну художню освіту.

І аби не агітувати зайлів, послухаймо людей авторитетних і самих вихованців.

Художник Микола Стратілат високо оцінює діяльність закладу: «Вернісаж - це прекрасна традиція, справа, що даст добро сходи. Я особисто знайомий з Миколою Семененком, з його методою викладання. Унікальний рівень. Учні ні в чому не поступаються професіональним художникам. Роботи самобутні, їх можна показувати навіть за кордоном...»

«Чудовий ліцеї! І нам у ньому добре і цікаво», - засвітилися радістю очі учня ліцею Дмитра Дорогостайського...

Були на відкритті виставки і вітання, і захоплені відгуки, і подарунки учням від «Просвіти» - книги на згадку вручив їм, висловивши напутні побажання, відповідальний секретар Товариства Микола Нестерчук.

І настанок хочеться-таки ще раз нати слово самому учителеві, Миколі Семененку, який подарував прекрасні 20 весен музі, що веде його вихованців дорога-ми високими у світ прекрасного:

«Ці твори народжуються так, як простає рослина чи народжується жива істота за органічними нормами і законами природи в більшій мірі підсвідомо чи безсвідомо. Діти ніколи не роблять ескізів, начерків, у їх діях ніколи не спостерігає напруження, прикладання великих зусилля. Ці роботи не знали доробок і поправок. Вони мають всі ознаки, що характеризують поняття - досконалість, бо до них нічого додати і з них нічого вилучити.

Я не можу називатися їхнім учителем, - не вчу їх тому, що вмію сам. Не можу повною мірою називатися їхнім викладачем - не вкладаю їм відомий у цьому напрямку подсвідомий досвід. Не можу називатися педагогом, наші особисті контакти досить мізерні для більш менш суттєвого впливу.

Ці, ще маленькі люди, із зовсім малим життєвим досвідом, мають у собі вже готовий неймовірний багаж і здатні його викласти на папір за особливо сприятливих умов.

На створення таких умов передусім і спрямовані всі мої зусилля».

Тож хай очі струна, висока і нахилена, звучить у душах вчителя та його учнів ще не одне десятиліття і хай малюють діти світ очима, повними захоплення.

Володимир ГЕРМАН

НЕ ПРОМИНИ СВОЮ ТРОЯНДУ

Я -- саронська троянда,
я долина лілея!
Як лілея ліж тереном,
так подруга моя поміж дівами!

Пісня над піснями, 2 : 1,2

Її слава прийшла з далекого минулого. Зображення троянди знайдені на колонадах стародавнього Вавилона, на фресках Кносського палацу. Розмаїття форм і барв цієї королеви квітів захоплювало учня великого Арістотеля, «батька ботаніки» Теофраста. Ось що він зауважив 2300 років тому: «Троянди вельми розрізняються між собою кількістю пелюсток, шорсткістю або рівністю кори, красою забарвлення та силу пахощів. Більшість троянд має по п'ять пелюсток, але бувають 12-ї 20-пелюсткові... Є, кажуть, троянди, що так і звуться «стопелюстковими». Перший в історії ботанік відрізняв шляхетну троянду від дикої, або шипшини, вельми переконливо: «У диких троянд і глики, і листя шорсткіші; квіти менші й не такі яскраві». До цього визначення й сьогодні мало що можна додати.

«Якщо ти проминув троянду -- більше її не шукай». Це старовинне прислів'я порівнює ніжність дівочої краси, необротності юності зі швидко в'янучою квіткою. У Римській державі трояндовими вінками спочатку годилося прикрашати чоло тільки тієї людини, яка звершила подвиг. Відома історія полководця, покараного за те, що дозволив своїм легіонерам увінчатися трояндами після незначної сутички з ворогом. А під час другої Пунічної війни якийсь торговець вийшов на ганок у віночку з троянд -- і потрапив до тюрми.

Разом із цим, трояндові пелюстки вживалися для виготовлення вина та

різних наїдків. Насамперед -- за браком солодких овочів і фруктів, що значно пізніше потрапили до нас з Індії, Китаю та Америки. Тому з'явилися великі трояндові плантації, професійні продавці й спеціальні ринки. Тут, як і в іншому, римляни часто втрачали почуття міри. Трояндовими пелюстками набивали вони подушки, всипали поверхню води під час купання. Отже, в стародавніх римлян троянда була у великій шані.

А от чи саме троянду мав на увазі цар Соломон у Пісні над піснями, певності нема й досі. Вчені вважають, що раніше 7 століття до Р.Х. культурна, багатопелюсткова троянда не могла потрапити до Палестини, отже, давні єреї за часів Соломона могли бачити лише просту шипшину. Тим більше, що вжиток в Біблі слово шошан нібито означає червону лілею. Мабуть, таки не випадково троянда дуже рідко згадується в Біблії, у Новому Заповіті -- жодного разу!

Чому ж свідки Христових діянь взагалі не згадують про троянди, хоча на початку нової ери вони були добре відомі по всіх трьох континентах Старого Світу? Напевно, надмірності римлян у ставленні до троянд викликали протест і відразу перших християн. Вони вбачали у цій квітці символ згуби й розпусти; письменник Квінт Септимій Тертуліан виступав з осудом використання трояндових вінків. І лише у ранньому середньовіччі троянда привернула до себе прихильність християн. Розповідали, як попіл спалених у язичницьких вогнищах страдників за віру перетворювався на червоні троянди.

В Україні справжні культурні троянди почали вирощувати тільки в 15 або 16 століттях. Тоді, мабуть, з'явилися і славнозвісна «стопелюсткова», яку привезли до Європи зі східних владин

Візантії. І тільки на початку 19-го європейські сади збагатилися азіатськими махровими трояндами різноманітних кольорів, зокрема -- жовтими. З них і була виведена широковідома «чайна» троянда з дуже своєрідним запахом, який справді нагадує аромат індійського чаю.

Отже, до Європи троянда прийшла з Індії та Персії, де вона була геройною міфопоетичною творчості. Легенди розповідають, що Брахма в суперечці з Вишнурою про те, яка квітка найпрекрасніша, спочатку віддав перевагу лотосу. Та, побачивши троянду, визнав свою помилку.

Старосвітські символічні значення троянди відповідали приблизно таким властивостям: краса, досконалість, витонченість; радість, аромат, пишнота, гордість, мудрість. Середньовічне лицарство додало до цього милосердя, страдніцтво, звітязність. Ця символіка передішла у спадок до мистецтва раннього Відродження. У фіналі «Божественної комедії» Данте бачить величезну полум'яну троянду, яка уособлює духовне обранство, високу етичну досконалість, творче поривання. Такими залишилися троянди в уяві поетів-романтиків Нового часу, аж до початку ХХ століття -- скажімо, У. Блайка, О. Блока, нашого співвітчизника Олександра Олеся:

Довго іх сонце без жалю пекло,
Довго і нагло за хмарі зайшлио...
Вигор схопився, і гром загримів,
Дуб передчуствтвам грози зашумів,
Вдарила блискавка в груди кудись...
Свіжі дощі палились, палились...
Шепчу троянди: «О, лійтесь рясні!
Дайте нам дихати грудми вільніші,
Наші гарячі уста отступати...
Нас напоїть, напоїть, напоїть...

Звана в народі ружею, чудова квітка тішить наш зір, залишаючись символом кохання, зрилої краси, мирного щасливого життя. Мова її вишуканих форм,

кольорів, запахів зрозуміла і на весіллі, і на вуличному квітнику. Та не забувайте й про скромну шипшину! Побачивши на сонячному узлісці її всипані білимі або червоними квіточками кущі, загайте, що це -- бабуся розкішної троянди! А восени зберіть темно-червоне ягіддя й збережіть його до Нового року. Запаривши жменьку ягід у термосі, пийте до півсіклінки тричі на день до самого Великодня.

Оздоровча дія відварту з шипшиною дуже широка. Це чудовий стимулатор відновлювальних, обмінних та ендокринних процесів. Підівшує працевдатність, мобілізує захисні сили організму. Найкориснішими вважаються плоди травневої, або коричній шипшини, що містять 10 відсотків фруктового цукру, до 6 -- аскорбінової кислоти, а також рутин, каротин і багато натуральних речовин, яких бракує найкращим полівітамінним препаратам.

Ростуть дикі троянди по всій Україні, про що свідчать назви шипшини бузька, волинська, дніпровська, донецька, мухачівська, кальміуська і, нарешті, українська, відкрита й описана київським ботаніком Володимиром Хржановським. До речі, це єдина троянда, яка зовсім не має колючок!

ЯБЛУНЕВА РІДНЯ

Золоті яблука на срібнім тарелі --
це слово, проказане часу свого.

Книга приповістей Соломонович, 25 : 11

Як та яблуна ліж лісовими деревами,
так мій коханий поміж юнаками...

Пісня над піснями, 2 : 3

У світовій релігійній і мистецькій традиції живе уявлення про біблійне яблуко, покушоване першою жінкою, внаслідок чого вона стала дружиною Адама. Цей сюжет протягом століть надихав художників, поетів, байкарів. У гумористичній поезії українських вагантів, мандрівних кіївських студентів, або спудеї в 17--18 столітті є навіть різдвяний вірш про Єву, яка колись вирвала кисличку, що й призвело до вигнання людей з Раю... Та всупереч загальному переконанню, що саме яблуко допомогло спокусити Єву на прабатьківський гріх, поміж знавцями Біблії та вченими ботаніками тривають суперечки -- чи справді яблуко було... яблуком.

Давньоєврейське слово тапуах дякі вчені радять перекладати як «апельсин», «лімон» і навіть «абрикос», тільки не як «яблуко». Причина такої недовіри у тому, що це слово дуже рідко згадується в різних біблійних текстах. Лише у книзі пророка Йоіла воно стоїть поруч із назвами сімох найважливіших культурних рослин, та її то наприкінці, після пальми (1 : 10--12). До того ж існує думка, ніби за часів царя Соломона (10 століття до Різдва Христового) гарні й смачні яблука, гідні поетичних порівнянь, ще не існували. Може, редактори й перекладачі Біблії просто на власний розсуд прикрасили ними твори великого царя?

Але справа ускладнюється тим, що і лімон, і абрикос, і тим більше солодкий апельсин з'явилися значно пізніше від яблука, яке відоме в Європі з часів кам'яної доби, тобто до біблійного Потопу. Варто пригадати й те, що прегарне яблуко,

що, за грецькими міфами, було присуджене троянцем Парісом богині Афродіті. Воно спричинило війну, бо Афродіта допомогла за це Парісові викрасти Прекрасну Елену, дружину спартанського царя, -- що й викликало похід греків на Трою. А це сталося років за 300 до царя Соломона... Та, виявляється, і славнозвісне «яблуко чвар» не є доказом того, що яблуневі сади, подібні до сучасних, сивої давнини зростали на Святій Землі.

Знавці плодів, ученні-помологи (від латинського слова *pomum* -- «плід») вважають, що у 13 столітті до Р.Х., коли міг відбутися міфічний «суд Паріса», великоліпні яблуна ще не було. Навіть найбільше з них ледве заважило б 100 грамів. Навряд чи воно могло бути присудом у першому в історії конкурсі краси. Та й напис «найпрекраснішій», зроблений організаторкою цього конкурсу, Іридою, на такому яблуці не міг вміститися... А от звичайна айва, яка вирощується на Кавказі принаймні 4 тисячі років, ще за глибокої давнини потрапила до Греції вже як культурна рослина. До того ж айва вважалася символом любові й родючості. Отже, можна припустити, що «яблуко», яке Паріс вручив Афродіті, насправді було запашним, рум'яним плодом айви!

Та є докази й на користь яблуни. Пліній Старший у своїй «Природничій історії» писав про багаточисленні сорти червоних і білих яблунь, що походили з Сирії. А це зовсім поруч із Палестиною. Якщо за Плінія, себто у 1 столітті нової ери, на Близькому Сході зналися на сортах яблуна -- можна вважати, що не пізніше цього часу її у Святій Землі домашня яблуна стала відомим деревом. Одначе гарячий клімат, напевно, не сприяв розповсюдженню цієї культури.

Отже, доходимо думки, що за Адамо-

всього обидва види дикої яблуні -- лісові і ранні, що ростуть на галевинах і узліссях, по схилах долин і степових байраках. У травні вкриваються вони мереживом ніжно-бліого квіту і серед інших лісових дерев справді виглядають уроочисто, що й відзначив автор «Пісні над піснями». Восени ж обидві наші дічки приносять дрібні кислі плоди. Та не лише своїм квітуванням, і кислициами славна дика яблуна: від неї пішли найкращі європейські сорти. Як це сталося?

Яблуня -- сестра троянди, хоч і далека. Обидві вони належать до великої родини розоцвітих, у квітці дикої троянди, шипшини, як і в яблуневій, п'ять білих, рожевих або червоних пелюсток. Та найбільша схожість -- у розмаїтті видів і форм. Різних шипшин існує понад 100. Скільки ж диких яблунь? Учені налічують їх теж чимало, аж 36 видів. Та лише одну культурну -- яблуню до машинно. Це дерево з могутнім гіллям і

розлогою кроною, широким листям. Плоди, на відміну від диких кислиць, великі й різноманітні за формою й смаком. Одна, але яка! Вона увібрала неповторні якості яблунь лісової, ранньої, східної, сибірської, киргизької та ще декількох. Іноді можна навіть встановити, котра з них поклала початок тому або іншому сорту домашньої яблуні, цієї чудової рослини, створеної за Божим помислом сучасними селекціонерами й невідомими стародавніми садівниками.

Навіть побіжний опис усіх сортів яблук, що вирощуються в Україні, займає об'ємний каталог. Власне, такий каталог створив 1901 року український учений-садівник Лев Платонович Симиренко. Він же написав і всесвітньо відомий твір «Помологія» (виданий 1962 року), у якому, серед інших плодових культур, здійснив близкучий опис кількох сотень сортів домашньої яблуні. Як і троянда або пшениця, домашня яблуна -- яскрава представниця культурних рослин, чий родовід ховається у глибині віків. І хоча таємниця її походження до кінця не розгадана, любимо всю яблуневу рідно, бо не можемо уявити свого життя без смачного, запашного яблука.

КВІТКА ЦНОТИ Й ВІДРОДЖЕННЯ

Я буду Ізраїлеві, як роса, розцвіте
він, неначе лілея, і пустить коріння
свое, мов Ліван.

Книга пророка Осії, 14 : 6

Лише ця квітка в біблійних текстах і в подальшій традиційній християнській символіці підноситься до рівня троянд і часто згадується поряд із нею. Але, на відміну від пишної, яскравої троянди, лілея стала знаком цнотливої краси, духовної чистоти і воскресіння. Її часто садять біля церков; на старовинних іконах білу лілею іноді тримає в руці Богородиця. А на чернігівських іконах 18 століття праворуч від Божої Матері один архангел стоїть із мечем, другий — ліворуч, із гілкою квітів білої лілеї... Колись «Мадонна Лілея» була навіть офіційно визнана квіткою, яку рекомендовано використовувати під час релігійних вистав у Римі.

Старозаповітний пророк Осія звертається до лілеї як символу відродження. Живучи в часи, коли його народ потерпав у тенетах брехні, марновірства й розпусти, а держава стояла на межі спустошення, Осія

обіцяє співвітчизникам хоч і далеке, але втішне майбутнє, якщо вони звернуться до Бога з каяттям. Прощення грішників, напучування тих, що заблукали, — це же зародок християнської моралі за 7 століть до народження Христа! Поетичною мовою, у піднесених виразах пророк порівнює омріяння розквіту своєї вітчизни з роскошною квіткою лілеї, а міць її — з корінням ліванського кедра.

Історія лілеї пам'ятає триумфи і забуття. Була вона пихою можновладців і втіхою простого люду. Її стилізовані зображення прикрашали капітель давньоєгипетських і асирійських споруд, були частиною князівських та королівських гербів (пригадайте хоча б славнозвісну Бурбонську), а останнім часом використовується як декоративний елемент одягу та інтер'єру. У народних співаках, як і в Соломонових піснях, стоїть вона поруч із ружею-трояндою:

Я такого хлопця маю, як ружка-лелія,
Любити милого — то велика пасія!

У середньовічному німецькому фольклорі лілея допомагає спокутувати гріхи, прощати їх трагічно загиблим, вона виростає на могилах праведників.

З'являються сніжно-білі лілеї й там, де торкнулася землі ніжка прекрасної, цнотливої дівчини... А ще кожна лілея нібито має свого ельфа — маленьку казкову істоту, яка народжується, живе й помирає разом із квіткою.

Французька назва лілеї походить від назви річки Лі, притоки Шельди у Фландрії, де засновник Французького королівства Хлодвіг під час битви з алеманами побачив ангела з лілією в руці; король повірив у християнського бога — і переміг. Після цього вся його родина, челядь і військо прийняли святе хрещення і повернулися додому, увінчані лілеями, що зростали понад річкою Лі.

Відтоді лілея стає емблемою французьких королів; спочатку три лілеї були зображені на прапорах під час хрестових походів, згодом — на королівській печатці, а в 15 ст. за Карла VII — вже на державному гербі. Вони символізували три добречності — співчуття, милосердя і правоусуддя; лілеями прикрашалися стіни і навіть стільці судових зал. Прихильність монархів до їх квітків вплинула й на загальне ставлення до лілеї, внаслідок чого вона стає окрасою садів усієї Франції.

Біла садова лілея, яка посідає почесне місце у європейській історії й культурі,

прийшла до нас із країн Середземномор'я. Нашу ж, вітчизняну, можна зустріти по галявинах листяних лісів. Цибулинка, з якої щовесни відростає ця досить висока рослина, вкрита лусочками і має надзвичайну властивість — перед настанням холодів занурюватися трохи глибше в землю. Це вдається за рахунок корінців, які скручуються й підтягають цибулину донизу, де тепліше. Влітку вона викидає стебло з довгастими листочками та китицею квітів приемного червонувато-бузкового кольору, з темно-фіолетовими цяточками. Пелюстки квітів нашої лілеї закручуються назовні, наче кучері; тому ботаніки назвали її лілія кучерява, а в народі звуть просто лілея або лелія.

Цю лісову красуню дуже шанували старозавітні ворожки; вважалося, що лицар, який скусить її цибулину, стає непереможним. А якщо цибулину розрізати, вона швидко жовтіє; можливо, саме тому середньовічні алхіміки вважали, ніби лісова лілея має надзвичайні якості. Вони вперто намагалися за допомогою лілеї перетворити ртуть на золото... А от українські селяни чинили простішу ворожбу, і вона ім вдавалася: підфарбовували жовтим сочком цибулинок вершкове масло.

Андрій Топачевський

З БОЖОГО САДУ

ПРОДОВЖЕННЯ. Початок див. ч. 7, 8, 9—10

СОЧЕВИЦЯ — ФАРАНОВА ПРАВА

І сказал Ісаю до Якова: «Нагодуй мене от ім'я червоним, червоним от ім'я, бо змученій я... І Яків дав Ісаю вільна і сочевичного варива. А той з'їв, і випив, і встав та й пішов. І знехтував Ісаю перворідство своє.

Ізраїль, 25 : 30, 34

І по ньом, — сказала, син Аге, гаряча, — я б хотіла, щоб істилімляни до Лехи, гесь, що від сина поля, повна сочевиці, і чарод п'єтікав перед філістимлянами. І став та посередині тієї для янися та врятував її, а філістимляни побив.

Друга книга Самуїлова, 23 : 11—12

З усіх бобових культур саме її віддавали перевагу сельські господарі давнього Ізраїлю, бо ще не вживали квасолі, бобів, гороху. Єврейське слово адахім, подібне до арабського адас, чотири рази зустрічається в біблійних текстах і означає сочевицю. Звучання української назви сочевиця підтверджує давність цієї культури на нашій землі: в прадавні часи з неї готовували сочево, сите, червонувате вариво. За такий наїдок, напевно, і продав Ісаю своє перворідство Якову. Ця подія, що мала серйозні історичні наслідки, відображені в багатьох мистецьких творах.

Коли в старого Ісаака підрости діти, виявилось, що ці близнюки між собою велими несхожі. Дужий і простодушний Ісаю цікавився лише мисливством; мабуть, не випадково він назвав сочевичне вариво «червоним отім», бо навіть не знат як слід, що саме було в посудині. Якоже народився лише на міті пізніше від Ісаю і був мирянином, розумівся на господарстві й сидів у домі. За це любила його маті, Ревека, вбачаючи в Якові кращого спадкоємця. Але ж правом перворідства володів нерозумний Ісаю. Як бути?

Змова Ревеки з Яковом призвела пізніше до драматичної події: сліпий батько помилково поблагословив його замість Ісаю. Але ще до цього Ісаю під присягою віддав братові своє перворідство, щоб той нагодував його сочевицю після виснажливого половання. Цю сцену змалював голландський художник початку 17 ст.

Хендрік Тербрюгген, котрого вважають попередником Рембрандта.

Ось ця картина Праворуч стоїть змученій, нетерплячий Ісаю, лукавий Яків пропонує йому іжу, мати, з тарілкою в руці, готова підтримати свого улюбленця; старий батько — в дальньому темному куточку, він виглядає байдужим. Свічка (а не олійний світильник, як було в ті прадавні часи) різко освітлює обличчя Якова, підкреслюючи його напружено-вичікувальний вираз, бледе і зачасне лице матері, виліцовувате її шелепувате — Ісаю. Отже, Яків спочатку використав слабкість брата, потім — немочність батька і став першим правонаступником Ісаака й родоначальником цілого народу. Звичайно, такі вчинки не узгоджуються з християнськими чеснотами, але слід пам'ятати, що в старозаповітні часи була дещо інша мораль, яку не успадкували релігії нової ери.

Вицість духовного начала над фізичними потребами тіла завжди обстоювалася і підкреслювалася християнськими пасторями. Тому в суперництві Якова з Ісаюм найбільшого осуду заслугувала легкодухість старшого брата. Історія втраченого перворідства Ісаю набула символічного змісту як приклад відмови від священних прав, а сочевичне вариво — як нікчемна платня за це відступництво. У своему Посланні до євреїв св. апостол Павло застеріг: «Щоб не був хто блудник чи безбожник, членов той Ісаю, що своє перворідство віддав за пожизні саму» (12 : 16). Отже, в перворідстві поважали насамперед не матеріальні переваги, але право на духовну спадщину для наступних поколінь! Адже Син Божий названий перворідним поміж багатьма братами (послання св. апостола Павла до Римлян, 8 : 29).

Апостол Павло, не засуджуючи Якова, звертає увагу на відступництво Ісаю (хоч той і постраждав), порівнюючи його вчинок з гріхами блудників і безбожників. Ось як оцінювалася в біблійні часи відмова, особливо добровільна, від виконання особистого родинного чи історичного обов'язку! Тяжка доля судилася всьому родові Ісаю: нащадки його, едомляни, стали понад всяку міру воявничим і

жорстоким народом, вони брали участь у зруйнуванні Єрусалима Навуходоносором: «Пам'ятай же, о Господи, едомським синам про день Єрусалиму, як кричали вони: «Руйнуйте, руйнуйте аж до підвалин його» (Книга Псалмів, 136 : 7). Про їхні знушення з переможених ізраїльтян згадав у «Псалмах Давидових» Тарас Шевченко:

«І стали нам сміятися
Едомляни злі:
«Розкажіть нам пісню вашу,
Може й ми заплачем.
Або нашу заспівай,
Неволинки наші».

Та згодом від Едомської країни залишилися тільки руїни в пустелі. Такою була кара за вільні й невільні гріхи, які почалися з необачності Ісаю, сина Ісаака Ревеки.

Привертає увагу те, що в біблійних творах, починаючи від Книги Буття, сочевиця є мінімальною мірою цінності, як усім відомий, дуже поширеній і дешевий харч. Мабуть, тому й надалі сочевичне вариво стало прозивним ім'ям чогось протилежного високій духовності й шляхетності. Проміння на сочевицю перворідство — означає втратити почуття гідності, задоволитися мізерією, зневітувати власне майбутнє. Навіщо ж воїн Давида захищав поле сочевиці від ворогів?

Один із трьох найсміливіших лицарів Давидових, стоячи серед сочевиц, побив на тому полі філістимлян. Отже, довів, що навіть клапти сочевичного поля не залишил чужинцям. Як тут не згадати Тараса Бульба, для якого була нестерпною думка, що його люлька дістанеться ворогові? Потім троє лицарів пробилися до філістимлянського тaborу у Вифлеємі, набрали води з Вифлеємської криниці й принесли Давидові. А той не став пити воду і вилів її для Господа, показавши цим: безцінною є вода, добута з ризиком для життя його улюблених лицарів, і не має вона земного вжитку.

Так за допомогою відомої рослини в кількох віршах Старого Заповіту порівнюються матеріальні й духовні цінності, змальовуються і обставини, за яких фізична речовина може прилучитися до духовної сфери.

Сочевиця кулінарна як звичайна харчова культура вирощувалася в Єгипті

із фараонових часів; а на Близькому Сході обутелене насіння було знайдене в поселеннях, датованих 6—7 тисячоліттям до Різдва Христового. Плескаті насінини сочевиці супроводжують і пізніші археологічні знахідки бронзової доби, але й за часів, коли люди вже навчилися користуватися заливом, невибагливі сочевиці, хоча й поступалася місцем пшениці та ячмені, залишалися однією з головних культур Півдня. До того ж сочевиця покращує ґрунти, а її солома поживна, як лучне сіно. Тому «фараону-праву» охоче вирощували в Індії, на Близькому Сході, у Греції та Римській державі.

Не пізніше 3 ст. до Р. Х. привезли сочевицю до своїх володінь Причорноморські греки, хоча по всій Україні ця стародавня рослина введена в культуру вже згодом. Але віде вона не відома у дикому стані, як і багато інших із наших полів, городів і садів.

Проте на кам'янистих південних схилах Кримських гір, поміж чагарниками, можна побачити інші види сочевиц — чорнувату, лінзоподібну та східну. Дрібне насінинко диких сочевиц не вживается в іжу, та красою вони не поступаються своїм культурним сестрам. Ці «дикунки» приземкувати, з білими, рожевими, синіми або фіолетовими квітами, що нагадують маленьких метеликів. Листки дикої сочевиці складаються з кількох пар продовгастих зелених листочків, на кінці — загострених. А в культурні сочевиці листок закінчується вусиком, що чіпляється за будь-яку підпору, підтримуючи гнучне й тендітне стебло. Насіння її ховається у широких, брунатних бобах, які нерідко помилково називають стручками.

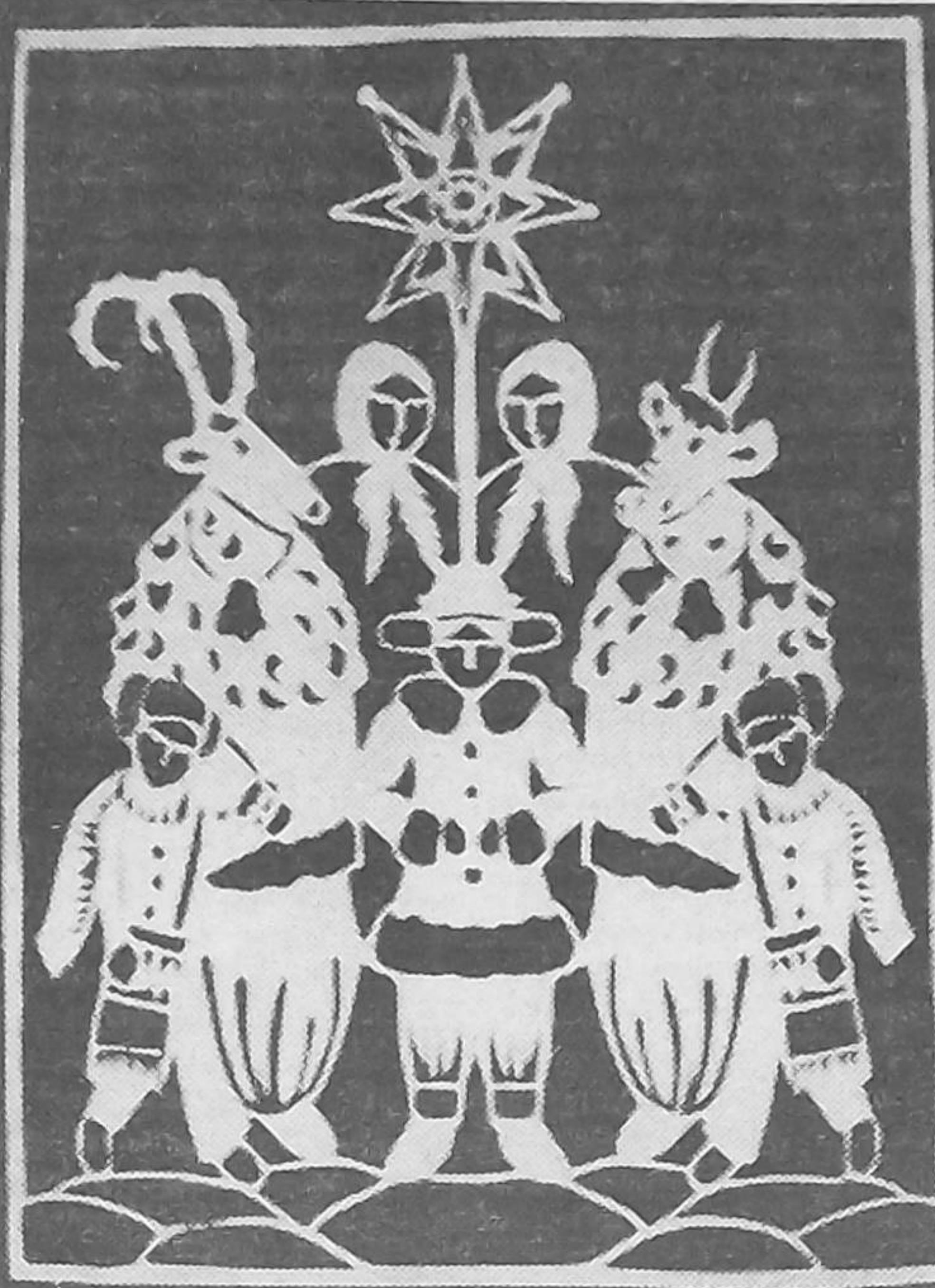
Насіння сучасної харчової сочевиці — невеличка, кругла, й плескаті. Вони бувають зелені, рожеві, червонуваті, іноді з мармуровим малюнком. Маючи високий вміст білка, швидко розварюються і добре засвоюються. Сочевиці варіві здатні швидко відмовувати почуття голоду, ось чому Яків звабив ним свого брата! Але порівняно невисока врожайність сочевиці завадила її звінитися на українських полях не ті що з пшеницею, а навіть з квасолею або горохом. Тому і залишила вона для нас трохи екзотичною.

(Далі буде)

МОЛИТВА СВЯТИТЕЛЮ МИКОЛІ

О всесвятій Миколо, чудотворнику незрівнянний Господній, теплий наш заступнику і скрізь у бідах швидкий помічнику, допоможи мені, грішному і скорботному, у цьому житті: чуали Господа да рятувати мені відущення усіх моїх гріхів, що я їх учинив від юності моєї протягом життя моого у ділах, словах, помислах, почуттях; і коли душа моя покидатиме тіло мое, допоможи мені, окаянному, чуали Господа Божа, усіх істот Творця, поздавати мене душевних мук і вічного страждання, а я завжди славити тиць Отця і Сина і Святого Духа і твоє милостиве заступництво, нині і повсякчас, і на віки вічні. Амінь.

(Молитва з акафиста Св. Миколі).

МОЛОДЬ МАЄ ПРАВО НА ВЛАСНУ ДУМКУ

Під егідою Української секції Міжнародного товариства прав людини відбувся I Всеукраїнський конкурс

творів-есе серед школярів «Права людини: моя власна думка». Ініціатор конкурсу — Міжнародне товариство прав людини (МТПЛ), створене 25 років тому у Франкфурті-на-Майні як незалежна, неурядова організація, діяльність якої ґрунтуються на принципах Загальної декларації прав людини. МТПЛ акредитоване при громадській раді з інформації при ООН у статусі консультаційного органу при Раді Європи й акредитоване при ОБСЕ.

Уся організаційна робота проводиться у співробітництві з Міністерством освіти при сприянні Міжнародного фонду «Відродження», фонду

«Євразія», Німецької секції МТПЛ, Центру інформації та документації Ради Європи в Україні, Українського центру прав людини та Української правничої фундації.

Головною метою Конкурсу є розповсюдження серед шкільної молоді знань про міжнародні норми з прав людини, а також заохочення учнів до вирішення теоретичних та практичних знань, пов'язаних із захистом прав людини.

До конкурсу запрошуваються учні 9–11 класів загальноосвітніх шкіл, гімназій та ліцеїв. Заявки на участь надійшли від 457 школярів із усіх регіонів

України. Оргкомітет Конкурсу отримав і переглянув 217 робіт із 23 областей України.

Фінальна частина конкурсу Української секції МТПЛ відбулася 9 грудня у Києві в Будинку постійних комісій Верховної Ради України.

Переможцем I Всеукраїнського конкурсу учнівських робіт у жанрі твору-есе «Права людини: моя власна думка» стала учениця 11 класу ліцею № 38 м. Києва Ольга Баліцька, — з чим і вітаємо!

В. Г.
На світлині — переможниця конкурсу.

СМІШКИ З ПОПОВОЇ КІШКИ...

Сучасні вчені досліджують поведінку людей, життя в селі чи місті. Ці науковці називаються соціологами і психологами. Раніше люди не знали про таких фахівців. Але в народі завжди були ті, хто дотримувався звичаїв іуважно стежив за своєю і чужкою поведінкою, помічав найбільш чесноти або хиби у своєму оточенні. В багатьох випадках така людина бачила одне характерне і прагнула зберегти свої висновки, щоб іншими користувалися і керувалися інші, особливо молодше покоління. Для цього створювалися прислів'я та приказки. Творці їх узагальнювали те, що знали з власного досвіду про людські вчинки. В кількох кумедних (або і не зовсім) словах було приховано, замасковано мудрий зміст. Згодом багато людей повторювали ці дотепні вислови. Від цього прислів'я та приказки втрачали зайві слова і набували найбільш лаконічної та яскравої форми.

Стисла приказка відкриває істину, підмічає ваду, кепкус з недоліків, звертається до совісті того, хто чинить зло. Прислів'я ж, крім цього, повчає. Воно вказує шляхи, способи, як вправити становище і відправитися самому. Релігія, традиції, загальнотріяний мораль пародія віддержалася в прислів'ях.

В українських приказках та прислів'ях відобразилося те, як не жалували в народі лицемірство, неробство, заздірство, підлабузництво. Так само ставилися і до тих, хто був глухим до чужого лиха та до пихатих неуків. А зразком поведінки були чесність, щодливість, пошана до старших. Українські приказки та прислів'я постійно нагадували про власну гідність та повагу до інших людей.

Ви можете самі пересвідчитися в цьому, коли познайомитеся з наступними прислів'ями та приказками. Я зібрала їх, читаючи словник Грінченка.

Коли не ковалъ, то и клюїв не поганъ.
Вперта коза -- вовку користъ.
Віз ламається -- чумак ума набирається.
З спання не купитъ коня, а з лежі не справить одяжі.
Отцева и материна молитва зо дна моря рятус.
Наші лати переходять панські шати.
Як маєш кланятися лаптю, то лучче поклонись чоботу.
З брехні не мрутъ, та більше віри не ймуть.
Смішки з попової кішки, а як своя здохне, то и плакатимеш.
Не дай, Боже, з хама пана.
Менше вкусиш -- швидше ковтнеш.

Ковалъ коня кус, а жаба і собі ногу дас.
Жаль багатому корабля, а багому кошелю.
Чуже й мило голило, а моя бритва не бере.
Лисиця від дощу під борону ховалася: не всяка, казала, капля капне.
Ледаїакого бортника і мед ледаїаким пахне.
Пан в чоботях, а босі сліди знати.
Чужа ласка -- сироті Великденъ.
Інший в ноги кланяється, а за п'яты кусає.
На язці мід, а під язиком лід.
Добре далеко чути, а ледаче -- ще дали.

Марта АРГАТ

«Слово Просвіти»
Засновник - Всеукраїнське
Товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка
РЕєстраційне свідоцтво № 1007
від 16.03.1993 р.
Відповідальний редактор
ЛЮБОВ ГОЛОТА

Шеф-редактор Павло Мовчан
Редколегія: Ярема Гоян,
Анатолій Журавський,
Анатолій Погрібний,
Олександр Пономарів, Іван Ющук

Адреса "Слова Просвіти" - 252001, Київ-1, завулок Музейний, 8, Всеукраїнське Товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, тел. 228-01-30; E-mail: SLOVO @ PROSVITA. intercom. KIEV.UA
Індекс 30617 Зам. № 0315785 Наклад 5000

Виготовлено з готових фототаблиць на комбінаті «Преса України»

ЗІ СВЯТОМ «ПРОСВІТИ» ВІТАЄМО ВСІХ УКРАЇНЦІВ!

Традиційно грудень вважається місяцем «Просвіти», бо саме 8 грудня 1868 року є днем народження Товариства. Наша організація пройшла славетний шлях, означений важкою ідеиною працею, в ім'я великої цілі — здобуття Самостійної Соборної Української Держави. Основною метою досягнуту, та ми не зупиняємося в поступі, трудимося над національним усвідомленням, над економічним піднесенням, над вихованням українського патріота.

Великі діла й здобутки числяться за «Просвітою», а ще більші, відповідальніші і важкі стоять перед нею.

Ми віримо, що українське громадянство допоможе «Просвіті» і морально, і матеріально виконати велике завдання, за які відповідаємо всією громадою і кожен зокрема — перед історією, перед нацією, перед власним сумлінням.

Тож до праці, панове! Хай у виконанні святого національного обов'язку ніщо не спинить нас!

Пропонуємо уважі шановного читача вірши А. Курдидика «Просвіта» з нагоди 67 роковин організації, поміщені в ілюстрованому популярно-науковому журнали-місячнику «Життя і знання», число 12 за грудень 1935 року. І через 128 літ, її надалі, твердою ходою «Просвіта», вірмо, ітиме шляхетними стежками й вестиме за собою свій народ — до світлих верховин Буття, у Царство Духа.

ПРОСВІТА

Це я -- глава вугла, я камінь всього,
Гірчичне зерно, що зросло, що кида тінь,
Сівач. Я сміло йду і сім'я в перелоги
Я кида для всіх, майбутніх поколінь.

Я стала ратаєм на днів нових світанку,
Коли ще спали всі в курних хатинах сіл --
Я гасло кинула, скликаючи фалянгу,
Що мала йти в народ апостолами діл.

Я зброю ім дала, і силу чародійну,
І, визвавши пітьму на бій зі мною йти,
Я в душу ім жагу, як зірку стопромінну,
Поклала: -- світ старий звалити, рознести!

І як зросли вони, мого лицарства лави,
Я скрізь їх слала -- і до міст, і до колиб,
І, хоч іх шлях тернистий був, кривавий,
Над краєм заярів мій духа смолоскип!

І чорна ніч мене боялася, шаліла,
Коли впав промінь мій у темні шиби хат,
Коли рабам німим душа вся проясніла,
І в творчій dennій праці з братом станув брат.

Мій голос плив, як грім, він побудив оспаших,
Він іх шукати вчив дороги в ясний день --
І сонце молоде від Києва по Галич
Життя влило нове в замерзлий чернозем.

І ось хвилюють златом-сріблом стиглі ниви,
Не заглядає вже до шиб хатин бур'ян,
І вже народ підняв чоло своє щасливе
І гордо в світ іде з своїм дзвінким ім'ям.

І тисячі верстатів, дужих рук і мозків
Працюють день і ніч, працюють без упину,
Гартуючись, як меч voguem на змаг геройський,
Зближаючи що раз свою Воскресну Дніну.

Я йду, жива, міцна, черства, як Боже літо,
І візю несуч щасливих, ясних літ,
Коли ви здімете свій прapor пишноцвітний
В сім'ї народів вольних на землі!